

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postal uton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., július—septemberre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Pray György.

(1723—1801.)

A nemzet iránt magukat jól érdemesített s annak tiszteletét, s háláját kiérdemelt férfiak között a történet-írókat kiválólag megilleti a polgárkoszoru.

Mert a történetíró az, a ki fáklyát gyujtva bevilágít a letűnt századok sötétségébe, s a mult idő nevezetes eseményeit okaival együtt kiderítve, azt eszközli, hogy az élő nemzedék okulást vehessen a multból boldogabb jövő végett, s ezáltal magasabb rendeltetéséhez mindig közelebb juthasson. A történetíró az, a ki míg egy-

felől fényes világításba helyezi a jeles férfiak magasztos, lelket emelő tetteit, s erényeit: más oldalról bélyeget sűt az emberek gazságaira, hogy föllekesedve becsüljék és kövessék az élők az elsőt, gyűlöljék pedig az utóbbit.

Elhunyt jeles történetíróink emlékezetét kötelességünk megújítani. Ez okból veszik itt olvasóink Pray György arczképét.

Pray György jezsuita, magyar királyi történetíró, nagyváradi kánonok, tormovai bold. Szűzről címzett apát, született Érsekújvárott 1723-ik évi september 11-én. — Atyja, nagyatyja tyroli származásuak s katonák voltak.

Atyja huzamosabb ideig Pozsonyban lakott, a honnan felesége, Steidele Apollonia, némi tartozás behajtása végett Érsekújvárra leutazott, ezen utjában az utóbbi városban született György fia. Így magyarázható meg, miért nevezé magát Pray mindig pozsonyinak, mert ő kora gyermekégtől fogva Pozsonyban, szülei lakhelyén növekedett; a dicsőség azonban, 9 év alatt két jeles történetíró, Prayt és Kaprinait, adhatni a hazának — Érsekújváré marad. — Alsóbb iskoláit Pozsonyban kitűnő sikerrel végezvén, 18 éves korában, 1740-ik évi oktober 14-én, az akkor igen virágzó jezsuita szerzet bécsi Sz. Annai kollegiumába lépett, honnan két év mulva a bücsészeti tanulmányok hallgatására Nagyszombatba ment. A rend előjárói felismerték benne a nagytehetségű ifjút, s már előre kitűnő férfiut jósoltak belőle.

Szerzete előljárása által alsóbb iskolabeliek tanítása végett Pécsre, Nagy-Váradra, Rozsnyóras Trencsénbe küldetett, melly he-

lyeken Pray az ifjuságot oktatta. Trencsénből a költészettan tanítására Nagy-Szombatba hívták. Pray azonban teljes erővel papságra készült, e célból Egerbe ment, hol is vizsgát tevén, pappá szentelték. 1758-ban Győrbe ment, hol a papnöveldeben szépművészetek tanára lön, itt tette le Pray a negyedik fogadást, s ezáltal a rend nagyobb tagjai közé bevétetett.

1759-ben Prayt már Bécsben a Teréz-lovag akademiában találjuk, hol költészettan tanított s két Salm herczegnek nevelője volt. A tudományokban már is anynyira jártas, nagy olvasottságu Pray itt ismerkedett meg Froelich Erasmussal, a híres történetíróval, ki míg Denist az irodalomtörténet, Eckhelnt az éremtan buvárlatára buzdítgatá: addig Praynkat Magyarhon története megírására lelkesíté fel.

Ekkor támadt fel Prayban a történettan iránti kitűnő szeretet s ettől kezdve annak tanulására és kutatására szentelte csaknem minden idejét. Legelső történeti műve, melylyel föllépett: *A hunok, avarok és magyaroknak régi éckönyvei* Kr. u. sz. e. 210—997-ik évig Kr. u. sz. u. legnagyobb részt keleti és nyugati írőköl gyűjtögetve, megjelent Bécsben, gróf Kálnoki Lajos költségén 1761—1770. Mária Terézia királynénak van ajánlva.

Történetírói működését azonban csakhamar félbe kellett szakasztania, mert szerzete őt papi ékesszólás, erkölcsstan és a jezsuitáknál nagyon divatos vitatkozásmód tanítására Nagy-Szombatba majd Budára küldte, melly foglalkozásai a történetírástól idejének nagyobb részét elrabolták. A

történettan iránti buzgó szeretete elvégre győzött. Szerzete előjáróinak ugyanis valódi átszellemlütséggel mutatá be történeti nagy munkáját, s kéré őket, hogy eddig becsületesen végzett, azonban neki igen terhes tanítói munkakörétől mentenék fel. Ugy történt.

Pray ezután egész életét történetírás és nyomozásokra szentelé, oklevelek s foliántok halmazába temetkezék, s mindent, mi addig kinyomva még nem volt, sajátkezüleg másolgotott, miáltal addig zárva volt levéltárak, serégestől nyíltak meg előtte.

E közben 1773-ban történt a rendnek eltöröltetése, mikor is

PRAY GYÖRGY.

Pray havonkénti 16 forint nyugdíj mellett temérdek nélkülözést szenvedett. — Ez időbeli jöltévi közt kitünő helyet foglal el Hédervári gróf Viczay Mihály, ki a szükséggel küzdő Praynak mindig nemes pártfogója volt. Erdemei méltánylatául Mária Terézia királyné csekély nyugdíját 400 forintra emelte, s királyi történetírónak nevezte ki.

A mint Nagy-Szombatból az egyetem 1777-ben Budára áttették, annak első örévé 800 forint évi fizetéssel Pray hivaték meg. Ezen hivataláról azonban 1780-ban lemondott, csak akkor vállalta azt újra el, midőn az egyetem 1784-ben Pestre átköltözött. Ekkor történt az, hogy nagybecsű könyv- és kézirat-gyűjteményét, 400 forint holtáig fizetendő évdijért a pesti egyetem könyvtárának adá, ezáltal azt a szétszóródástól megmenté, melly sors már sok jeles könyvtárnak jutott osztályrészeül.

A munkái által elhíresült férfiut II. Leopold király trónra lépte után félévvel, nagyvárad kanonokká nevezé ki, hol az egész életét másutt töltött Prayban annyira biztak, hogy az ugyanazon évben tartott országgyűlésre a nagyvárad káptalan öt követeül választá. I. Ferencz király pedig tormovai bold. Szüzzöl címzett apáttá nevezte ki.

Pray élete ezentul szakadatlan munkásságban telt el, a hazai történet buvárlása vette minden percét igénybe, mellynek írásában óriás munkásságot fejtett ki. Ez időbeli nevezetesebb művei közül csak némelyeket említhetünk itt, mivel mindnyáját elszámolni nem ide tartozik, ilyenek fentebb említett munkáján kívül:

— *As osztrák házból származott királyok története* 1799. Buda.
— *Magyar királyok története* az ország régi állásának megismerésére szogáló előismeretekkel. Buda. 1801. — *Sz. Erzsébet és sz. Margit*, II. András és IV. Béla magyar királyok leányainak élete.
— *As aurániai perjelségről*. — *Szent István jobb kezéről*. — *Szent László királyról*. — *Salamon király és Imre hercegről*. — *A magyar királynék koronázása felőli régi véleményről*. — *A magyar királyok és királynék pecsétjeiről*. — *A magyar egyházi uralkodásról* stb. stb.

Kéziratban maradt munkái szintén igen becsesek; ezek közül mindazokat, miket 1784 után irt, Schönvisner István pesti egyetemi könyvtárnok barátjának ajándékozta, kitől azt József nádor 1000 pengő forintot vette meg, s ha Pray egy pár életirója jól van értesülve, azt a magyar nemzeti muzeumnak ajándékozta. Ezek közt nevezetesek: az 1524., 1526., 1681., 1790., 1791-iki országgyűlési akták. — A magyar országgyűlések eredetéről s azok fokkonkinti fejlődéséről; Bethlen Gábor erdélyi fejedelem viselt dolgai 1612—1631. Magyar főemberek levelezései 1490—1711. 3 részben. — Magyarország statitikája s oklevéltana. II. András, IV. Béla és III. András 1231., 1267., 1298-ban kelt szabadság-leveleiről. A Zsigmond által alapított Sárkány-rendről.

Ezekon kívül temérdek sok okmányt gyűjtögetett össze, régiebb és újabb időből, magyar királyok és királynéktól szintugy országnagyoktól, azoknak érdekes pecsétjeivel együtt.

Mindezen munkáit latin nyelven irta. Hogy miért történt ez így, kifejtették e lapok, midőn nem régiben Révay Miklós életrajzában ennek számos, szintén latin munkáit érintették.

Kitűró munkássága közben elvégre Pesten 1801-ik évi sept. 23-án, Mitterpacher Lajos és Schönvisner István barátai karjai közt esendesen elérte a halál, kiről habár meleg honszereteténél fogva a szomszéd népek iránt néha néha kissé kiméletlenebb, erős vallásos buzgalmánál fogva más hitűek iránt türelmetlenebb, saját hazája férfiai s eseményei jellemzésében kissé buzgóbb s leírásában bár világos de kissé szárazabb s kevésbé művészi volt is, mint azt illy széles tudomány s jeles műveltségű férfiutól várni lehetne: mindamellert is bizvást elmondhatjuk, hogy Pray György a magyar nemzet történelme körül szerzett számos művei által történetíróink, s e téren uttörőink között maradandó helyet s örök elismerést küzdött ki.

Apavári Gy.

Az én költészetem. . . .

Az én költészetem nem sebes reptű sas,
Melly az égbolt alatt a naphoz közel-jár
S le nem veri onnét a meleg, a fényes,
Égető napsugár. . . .
Az én költészetem fekete madárka,
Nem megy a magasba, dicsőséget várva
Levönja a bánat . . . itt szálldos a földön
Ajakára olykor egy bus ének, dal jön . . .

Az én költészetem nem dalias férfi,
Kinek fél világra terjed diadalma,
S kinek homlokáról azt mondja a babér,
Hogy nem lesz meghalva. . . .
Az én költészetem egy szerető kis lány,
Oll egyszerű szegény, olyan bus, olly halvány,
Rám borul, megcsókol, hogy ha fáj az élet,
S szivemben csókjára vigasztalás éled. . .

Az én költészetem, nem magas lombos fa,
Melly a felhőkig ér leveles fejével,
S a mellytől a vihar s az idő haragja
Megtörődve tér el. . . .
Az én költészetem lehajló bus füzfa
Édes örömeim sirhantjain hajta,
S ha a csalódásnak terhes utját járom,
Olyan nyugodalmas árnyékán az álom. . .

Az én költészetem, nem zuhatag, mellynek
Harsogó moraja mérföldeket tölt be;
S annyi bámulót csal, a honnét leomlik
Arra a szép földre. . . .
Az én költészetem csevegő kis csermely
Sötét bus erdőnek közepén fakad fel,
Lassan, lassan siet . . . a jövőről sutog,
Azt mondja, hogy én is leszek egyszer boldog.

Az én költészetem nem fényes nap, mellynek
Mindenik sugára úgy ragyog, úgy éget,
S melly egy pillantásra szerelemre gyújtja
E nagy mindenséget.
Az én költészetem felhős éjszakámnak
Derengő csillagja, mit csak alig látnak;
De én rajta csüggök, sugárait érzem,
Rajta fénylik, ragyog éltető reményem!

Az én költészetem nem futkosó szellő,
Melly kizöldült völgyben virágokon lépked,
Melly elszenderíti mámoros illattal
Az ábrándos lelket. . . .
Az én költészetem gyengéded viszhang csak,
Viszhangja az édes epedő sohajnak,
Mit titkosan bocsát szivem lángzó vére,
Ha az emlékezet keze hozzáére. Somogyi Ignác.

Fehérhegységi utiképek.

(A CSALLÓKÖZI UTIKÉPEK IRÓJÁTÓL.)

Első rész.

Pozsonytól Szakolezáig fölfelé.

(Folytatás.)

A hegyvölgyes vidék ezentul mindinkább tágul; és mig keletnek a Fehérhegység magas ormai körítik, nyugatfelé végtelen róna képezi a látkört. Gazdag, nagy és csinos tót faluk váltják fel egymást az országut mentében. Illyen mindjárt legközelebb, hazánk egyik gyakori helynevet viselő *Besztercze*. Alig néhány száz lépésnyire a megette emelkedő hegyoldal egyik vadonregényes torkolatán nagyszerű két emeletes épület mutatkozik, kiemelkedő vörös toronnyal, melly a távolban majdnem a házhoz tartozónak látszik. Ez *Máriavölgye* (Vallis Mariae, Marienthal) egykor a Pálosok, ezen kizárólag hazai eredetű szerzeteseink egykori hires monostora, és maig is még országszerte ismeretes, sűrűn látogatott bucsuhely. (L. a képet 436. lapon.) Ájtatos legendája beszéli, hogy már sz. István király hittérítése korában kezdék zordon bérceit és sűrű erdőségeit Gerard- és Zoerarddal s társaikkal bejött ájtatos remetek népesíteni. Egyikök remete-laka mellett kis kápolnát is emelt már a kies völgyben, mellynek oltárára a Boldogságos szűznek sajátkezűleg művészileg faragott fa-szobrát állitá föl, melly előtt társaival s a környék megtérített első keresztyén hiveivel végzé naponként imáját. Mire Sz. István halála után András, Béla és Levente alatt az elnyomott magyar pogányság újra fölemelte fejét, ezen a vidéken is a keresztyén egyházak elpusztultak, a hittérítők üldöztettek. A máriavölgyi remete is eltűnt, miután kegyelt képét odvas fa üregébe egy kutforrás fölé elrejtette, hogy talán majd jobb időben föllelhesse. De azóta az erdőségben a szent zsolosma helyett megint csak a vadállatok üvöltése hallatott, s a jámbor remetek barlangjai kegyetlen zsványok borzalmas tanyájává lőnek. Az isteni kegyelem sugára azonban nekik is földerült. Történt, hogy valamely kegyetlen rabló neje idélen ikreket szült. A vigasztalhatlan szülők ebben vétkes életök isteni fenytését látták. Bus fohászszal fűrésztik meg

a gyermekeket az odvas fa alatt levő kútforrásban; s ime ép, üde emberi tagokat kaptak. Hálát adnak az Istennek; firkszik a helyet, míg a szobor fénylő sugara szemökbe ötlük. Ájtatos és töredelmes szívvel viszik kunyhójokba. A vidék népe hallja a csudát, áhitattal látogatja a szent kutat. Hirét veszik a remeték is, hogy eltűnt vagy elholt társuk kegyelt képe milly csudásan föltaláltott; kevés idő múlva újra kápolna épül a helyen, remetelakok veszik körül; s a XIII. században, midőn remete Sz. Pál szerzete által hazánk remetéi közös társulatban összealakultak, ezen remeték is e szerzet tagjaivá lőnek.

Igy állott már a XIV. században, történelmi adatok bizonyossága szerint is, a mariavölgyi kegykép kápolnája néhány Pálos által szolgálva; midőn nagy Lajos erős hitében legyőzve a hitetleneket, és diadalt ülve a pogányon, megemlékezik a Boldogságos Szűznek tett fogadásáról; és Mariaczelbe megy hada díszével, hogy ott fogadását teljesítse, nagyszerű egyházat emelve az Isten anyja csudás képeinek. Utjában hallja ekkor a mariavölgyi kegykép híret országában. Oda siet, s a milly buzgósággal épített a Pálosok számára akkorában Marianostrán s egyebütt zárdákat és monostorokat; ugy itt is a kis kápolna helyébe a máriaczelhez mindenben hasonló egyházat és kolostort emeltet. 1377-ben végre országa nagyjai fényes kíséretében ünnepélyes menetben viszi át a diszes új egyház oltárára.

Azóta a hely hire kegyelemben és dicsőségben folyvást nevedett. Királyok és országnagyok bő alapítványaikkal tanusíták iránta tiszteletüket; kies magányát időről időre sűrűn látogaták: mint nagy Lajos ugy leánya Mária, Zsigmond, Mátyás, I. Lipót, III. Károly, Mária Terézia, II. József. Végtelen azon országnagyok és főpapok névsora, kik a világtól egy időre megválva, e magányban időztek, vagy a monostorban temetkeztek, s a hely díszét dus adományaikkal nevelték. A zárda évkönyveiben az előbbkelők közül a Pozsonyi és Szentgyörgyi grófok, a Rozgonyiak, Báthoryak, Salm, Apponyi, Pálffy, Erdődy, Sigray, Lippai, Koháry, Keglevich, Eszterházy főbb családok neveit olvassuk. S a mult század végén még Szász Keresztély fejedelmi herceg és Eszterházy Imre primások, kik a helyet különösen kegyelték, újabb alapítói lőnek a nagyobb díszben és fénynyel helyreállított egyháznak.

Utóbb, mire az ország főbb monostorai a török hadak által elpusztultak, Máriavölgye lön a Pálosok szerzetének főhelye. Négy-szögben emelkedett a nagy kétemeletes zárda; fenséges gótizálásban épült a fényes egyház. A szűk völgy és hegyoldal minden zugát és pontját számos kápolna-állomás élénkíté, a sűrű erdőség között gyönyörű fresko festményeikkel tündökölve. A kútforrás fölött, melly annyi béna- és csonkának enyhet s üdvöt hoz, kupos köralakú kápolna épült, mellynek kupozatán, valamint az egyház csucszívetén a hely legendája és története főbb jeleneteiben remek s élénk fresko festményekben örökítettet. Arany alapzaton, dus, emelkedett stuekmű építmények között látjuk ábrázolva, mint rejti el a remete szobrát; mint pusztul el a vidék; mint kerül elő újra a kép: mint győzi le nagy Lajos a pogányokat stb. különösen fényesen állittatik elő a jelenet, mint viszi át nagy Lajos országnagyjai diszes kíséretében az általa emelt új monostorba a szent képet. A régibb festő szép ecsetű művével nem hagyta ránk nevét; helyébe a kontár, ki nem rég ujitott rajta, ott feledte mázolata mellett az övét.

Legnagyobb díszet kölcsönzének mégis az ihletett művészet remekei a természet szépsége által egyiránt annyira kegyelt helynek, egykori lakosai, a Pálosok. Hazánk egyháztörténete egyiránt hirdeti buzgóságukat, valamint egyszerűségüket. Egy okirat beszéli például, mint kéri királyi jóltévőjüket, vegye vissza a bőkezűleg rájuk pazarolt dusjavákat s adományait, nehogy egyszerű szegény életök ezáltal csorbát szenvedjen. Irodalom — sőt még sovány műtörténetünk is nem kevésbé híreszteli azonban számos tudósai és codexirói neveit, s budai sz. lőrinczi kolostoruk híres szobrászi műiskoláját. Ősz emberek említik még e tájon, mint látták egykor e kimondhatlan kellemű virányos völgy több százados roppant hársfasorai alatt, a csergedező patak mentében sétálni a hófehér öltönyű és szakálu szerzeteseket.

Most itt is pusztá helyök! A mult századi zárdatörletés őket is elérte. De Máriavölgye azért maiglan is sűrűn látogatott helye az ájtatosságnak. Nyáron Mária ünnepei táján gyakran még 10,000-et is tul haladt az ország minden részeiből, sőt a szomszéd Ausztria- és Morvából ide zarándokló, mindenféle nyelvű és nemzetiségű:

magyar, tót, morva, horvát és német bucsusok serege. Megható sajátságos látvány ilyenkor, mint ereszkednek le a hegyekről piros lobogóikkal, festői népies viseletükben, napbarnította arczezal egeket verdeső énekekben a „könyörögj érettünk“ szünni nem akaró zsolozsmáját hangoztatva. Megtörténik ilyenkor azután, hogy egyszerre négyféle ének is külön-külön nyelven zeng az egyház magas ivei alatt, — ha nem is épen harmoniásan, de minden- esetre békésen és buzgón egymás mellett. Ez azonban csak addig tart, míg minden jövő és menő sereg megviszi első üdvözletét vagy utolsó fohászatát. Azután külön csoportokba válnak, és összesereg- lenek ismét, mindenki saját külön nyelvén hallani Isten igéjét, vagy körülveszik gyóntatóatyáik székeit. Ezalatt este lett, beállt az éj is; s ámbár olykor éjen át is tárva az egyház, de sem ez, sem a kis helység lakai nem levén képesek helyet adni a nagy nép- tömegnek, — az egész hegy, völgy és erdő egy ájtatos nagy tá- bort képez. Mindenfelül föllobogó tüzek körül festői csapatok ül- nek, alszanak, beszélgetnek, étkeznek, imádkoznak; míg a kelő hajnal első pirjával a monostor magas tornyában megcsendül a harangszó, fölserkentve a hiveket a reggeli imára.

Történelmi nevezetességük a monostor régi siremlékei is. Szá- mos nagy márványlap földi talaját és a falakat; de rajtok nagyob- bára már csak egyes betűk nyomai vagy a művészileg vésett ábrák és czimerek kétes körvonalai láthatók; a többi a felettök föl s alá járt századok léptei alatt lekopott. A legrégebb valószínűleg, de mellynek letört feliratából már csakis az évszám maradt meg, 1387-ből való; tehát 10 évvel később az egyház alapítása után, már valamely régi család temetkezett alatta, mint a nagyszerű oroszlán-czimeres vért és kettős szárnyu forgóju ódon sisak mutatja; nyilván szintén egyike legrégebb hazai vésett családi czimer- emlékeinknek. Egy másik: *Kunegundis de Tobetschau* felirattal s ódon alakú czimeres vérttel, ugy látszik, valamely régi kül dynasta család nevéé lehetett. Hasonlón régi alaku püspöksüveg és főpapi jelvények ábráit mutatók alatt, nyilván főpapok nyugszanak. Leg- nevezetesebb azonban ránk nézve, mind művészi, mind történelmi tekintetből *Báthory András* országbíró siremléke. (Lásd a képet 436. lapon.) A fő bejárat oldalfalába alkalmazva, vörös márvány dombor- műben ábrázolja a hőst, teljes pánczélos hadöltönyben, a feszület alatt térdelve, s kezeit imára emelve. Mögötte zászlója, előtte sisakja és czimeres vértje, a heraldikailag olly nevezetes Báthory családi czimerrel, vérttartó angyal által támogatva áll, melly kör- ül a sárkányrend szárnyas kigyója csavarodik. A dombormű alatt ezen sirirat olvasható:

SPECTAB. ET MAGNIF. DNVS COMES
ANDREAS DE BATHOR JUDEX CURIAE.
MAXIMILIANI II. AC COMITATUM SIMEGIEN.
SZATHMARIEN. ET DE SZABOLTZ. COMES
OBIIT ANNO DNI MDLXVIII. V. OCTOB.

Mint látni, egyszerűn Báthory nevét, czimeit és halála évét (1568) hirdeti. Nem tudom azért, hol vehették történetiróink azon dagályos hosszú siriratot, mellyet Szirmaytól egymásután leírva Báthory Endre máriavölgyi siriratának mondanak. Itt ugyan hiá- ban kereskednek; ha csak föl nem vesszük, hogy még egy külön sirlap is állott az előbbi mellett, mert erre már rá sem fért volna; melly lehet, hogy akkor széttörtetett és elveszett, midőn Bethlen egyik csapata kincset keresve a sirban, a XVII. század elején föl- törte; mit a főnebbi emlék repedései és kitorított helyei is mutatnak; ámbár ezek később meglehetősen jól kijavítottak a barátok által mésszszel és rá fent vörös mázzal. De ha már ekkor széttörtetett és elveszett ezen kérdéses másik sirlap, hogy láthatta volna azt Szir- may még a mult század végén is?!

Báthory Endre országbíró s egy ideig Erdélyi vajda esemény- dus élete egyébkint kora gyászos élénkségű történetéből eléggé ismeretes. A legnagyobb magyar történetirón Istvánffy Miklóson kívül, még két első rangu koriró főpapunk: Veráncz érsek és For- gács püspök jellemzik őt. Még is nem könnyű jellemén eligazodni. Mert míg azok egekig magasztalják vitézségét, eszélyét és ékes szó- noklatát, sőt az élesen látó és higgadt Vrancsics: Scipio Africanus- sal véli hasonlíthatónak; addig Forgács mint dobzódo, részeges, fajtalan erkölcsű galád embert megszólja, és benne legfőlebb csak nagyravágyó oligarchát, hatalmas dynastát lát. — Forgácsnak kortársai ellen gyakran kifakadó kiméletlensége ugyan máskép is ismeretes, mégis az újabb történetírás természetesen itt is az ő részére hajol. Hiában: calumniare audacter, semper aliquid adhae- ret, mond a latin közmondás; a megszólás gyakran épen olly gyön-

géje a történelemnek, mint az embereknek, a kik a történetet írják. Az igazság azonban, ugylátszik, itt is közepett áll. Báthory Endre is, mint számos kortársa, nyilván ádáz kora bűneit és erényeit nagy mértékben oszthatta. Mert nem kis erély kívántatott hozzá, hogy az ifjusága óta, legyen rendetlen vagy épen feslett élete miatt köszvényben olyannyira szenvedő, ki sem kezét sem lábát megmozdítani nem bírta, s örökös kinokat állott ki: zsöllyeszékben s ágyában hordoztatva harczokat vívott, várakat ostromolt és bevett, csatákat döntött el vitézségével; párttusákban vezérelt; a fejedelmi tanácsban és a táborban első volt; az ország főhivatalait s ügyeit folytonosan viselte. Szóval, annyit tett, amnyiszor főszereplő volt, hogy legépebb embernek még a fele is egymagában mindig elég lett volna és dicsőségre válandott. Erélye tehát méltán bámulatos volt!

Itt nyugoszsza végre fáradalmi és kinos élete után örök álmát. Annyi hőseinknél még az által is szerencsésebb, hogy nevét jól-rosszul a történet is megörzi és hangosan hirdeti; de sőt még sirját is művészi emlék jelöli; mi a történet dicsőségén is jóval ritkábban jutott a magyar legnagyobb hőseknek.

Sajátos nevezetessége lön azonban Mária-völgynek még napjainkban is. A mult évtizedben hg. Schwarzenberg Frigyes tábornok vette meg a helyet a vallási alaptól; s a zárda főmaradt homloképületét kastélyává és székelyévé alakítva, eseménydus és kalandteljes élete sajátos emlékei rakhelyévé szánta. — Szellemdús irataiból: „Aus dem Wanderbuch eines verabschiedeten Lanzknechts;“ „Fidibus Schnitzelu;“ „Reise in der Levante“ stb., mellyek egyes részletei azon időben lapjainkban is sükerült magyar fordításokban megjelentek, sokan emlékeznek még közülünk azon fölülmulhatlan elevenségü leírásokra, mellyekben magyar közvitézseinket, huszárainkat olly találolag élethüven rajzolja. Még jóval érdekesebb számos kalandjának leírása, mellyek a vitéz herczeg életét olly változatosan nevezetessé tették. Ott harczolt Algirban a barbareskek és a félhold ellen; Spanyolhonban Zumalacaregui oldalán a baskok merész guerilla csapataiban védve Don Carlos ügyét; Sveiczban a Sonderbund vallásszabadságaért. Bejárta keletet és nyugatot; s ezen hadi s uti kalandjai számos emlékeivel telve s megrakodva a kastély minden terme és zuga, mindamellert, hogy az zárda eredeti jellemét és kinézését lényegében megtartotta.

Igen sajátos példaul, mint lógnak le a hadi zászlók, trophaeumok, diadaljelek a szerzetesek egykori refectoriumának sz. Pál és sz. Antal első remetéket életét ábrázoló fresko festvényü falairól. Egy sisak és vért megett kilátni a thebai pusztát, a sz. Pált tápláló és kenyeret vivő hollóval és pálmával stb. — Hasonló hadjelvények borítják a szerzetesek szűk czelláit és tágas hosszú folyosóit, hol a fegyverek, hadfővegek, egyenruhák, paizsok és páncélok minden nemei hosszú sorban váltakozva fölhalálhatók; kezdve az amerikai vadak mérges hegyü tollas nyilai és tegzeitől, az öles hosszú fűrészszerű bárdokig és kardokig. Azután jönnek a keleti gyémánt és gyöngytől ragyogó markolatú, damask aczélu jatagánok; hosszú csövü puskák, gyöngyházás pisztolyok, bársonyos s aranyhimzetü nyeregkápák és csótárok. Majd ismét a vadászat trophaeumai ag-

gatvák rendbe az elcsarnokokban: agyaras vadkanfejek, dávádak 16 ágas-bogas szarvai, mint a rosta átluggatott czéltáblák. Közbe családi, vagy még gyöngédebb viszonyok emlékei, például: egész üvegszekrények telve női himzett és varrott munkákkal. Egy szóval, a lak minden tárgya, minden festvénye: arc- és tájképek, csatajelenetek, vadászatok a hős életének egy-egy nevezetesebb eseményével függenek össze, mellynek mintegy illustratiójául szolgálnak. — Különösen észrevevessük ezek között a herczeg életének azon szakát is, mellyben az utóbbi időkben hazánk alkotmányos és parlamentaris életében is ollykor résztvett. Erre mutatnak hazai számos nevezetességeink, országgyűlési vezérszónokaink arcképei, saját kéziratú jelmondataikkal, s itt létökre vonatkozó egyéb emlékekkel. Ezen korszakból valók még a teremek és szobák, a fegyvertár, könyv- és levéltár magyar föliratai is — a multnak és voltának szintén mindannyi emlékei! —

Mária-völgy szűk hegytorkolatából kibontakozva az utas az országuton fekvő *Mászt* nevü csinos kis falut éri. Sem egyszerű kiné- zése, sem neve nem gyaníttatja, hogy itt is az ókor nevezetes emlékei fölött járunk. Pedig úgy van. A hegyek ajtajától elterülő rónán kis domb emelkedik; tetejébe a falu sárlakai fészkelék már magukat, de oldalai még olly szabályos alakzattal bírnak, mintha csak emberi kéz alkotta volna az egészet. Ugy is van; még pedig erős kezek, a rómaiak hatalmas karjai alkották egykor e hegyet. Meglepő ugyan, mert itt, máris a római Pannonián tul, a sajátlagi Barbárterületen, aligha merne a régi helyirat-

ban jártas római telephelyet keresni. De ki bírná a római hadak győzelmes sasai merész röptének és végállomásaiknak határt szabni!? A történetírás és régészet bizonyára még távolról sem érte el valamennyi nyomaikat. Ezen helyet is csak Bél Mátyás futólagos mult századi leírása ismertette meg, mint ős római nagyszerü művek lelhelyét.

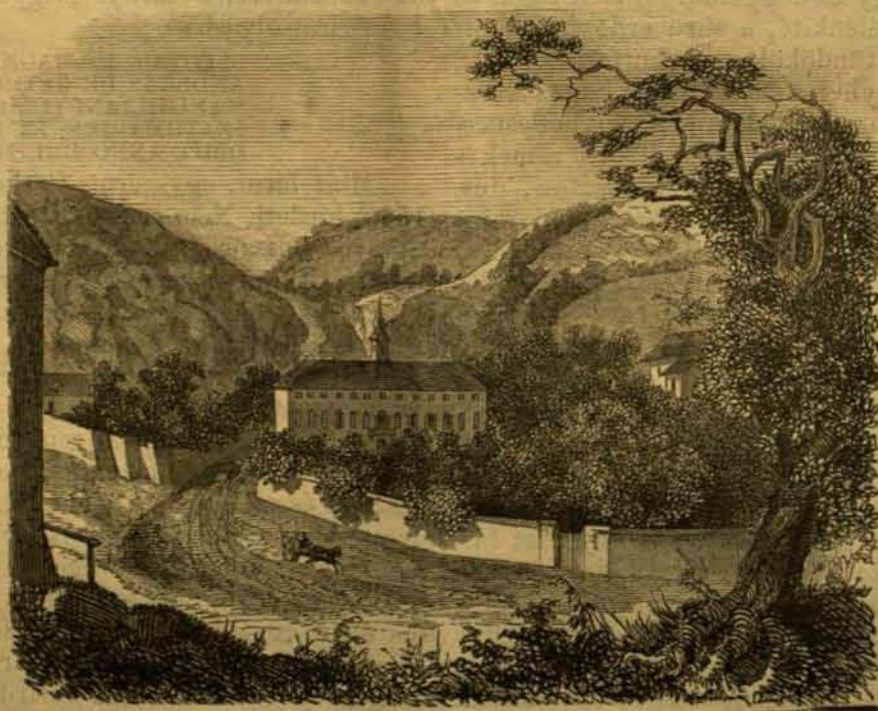
Még akkor hatalmas kettős sáncztöltés védőfala köríté a helyet, és két cisterna vízvezetéke látható volt. A védőfalat olly szilárdnak mondja Bél, hogy akár hol is ásták alá, még sem dőlt le; ellenben olly porhanyó fövényből épült, hogy bárhol is könnyen átfurható volt. A föld alatt is több alagut vezetett mindenfelé. Az utóbbi egyes ágai mindössze is az, a mi eddig az egészről főmaradt. A védműveket és kerítéseket azóta tökéletesen szétrepszették a kiterjeszkedő falucska sárfészkei; mig a földalatti műveket legalább részben pinczék torkolatául használták. Semmi nyoma jelenben már a falu nyugati részén állott azon nagyszerü sirhalomnak is, melly Bél leírása szerint valóságos *Necropolis* lehetett; hol ha a földön csak egyet mozdítottak, hamuréteg, hamvvedrek, könyvtartó

üvegesék, halotti lámpák, valamint a helyben is Antoninus, Faustina, Hadrián és más császárok pénzei nagyszámban találtattak.

Még az utóbbiak közül is csupán Probus császárnak egy ércz kis pénze, kezeink között az egyetlen emlék talán, melly mindezen dus találmányból ránk főmaradt. Jóval ezer éven tul föntartották magukat ezen emlékek müvelt (!) korunkig, midön azután kevesebb mint egy század alatt, olly tökéletesen elenyésztek, hogy több évi folytonos és szorgalmas kutatásunk itt a helyszínen és la-

Fehérhegységi utiképek: Báthory András síremléke.

Fehérhegységi utiképek: Mária-völgy.

kóinál sem volt képes eredményre vezetni. Amint a római alkotmányok a föld színéről elenyésztek, a hely őskori emlékének tudata is egészen ismeretlenné lön a vidéken. A dus találmány csak úgy széthordatott mindenfelé, mint mindenütt hazánkban, a hol eddig még valami illyes előkerült. Ennyi veszteséget tekintve, valóban ha épen nem is fölösleges, de bizonyára haszontalan már emlékeink iránti kiméltre figyelmeztetni, vagy azok gondos gyűjtését, fönntartását, hát még helybeli muzeumokat ismételve ajánlani. A kiket illet, úgy is aligha olvassák sorainkat, vagy ha olvassák, úgy sem hajtának rájuk. Így vesztegetjük multunk és hazánk emlékeit; kívánnók pedig igenis, hogy mások tiszteljék lejárt dicsőségünket. De a ki maga magát meg nem becsüli, hogy igényelhet az azután még mástól tiszteletet avagy csak kiméletet is?!

mével: Gemina, Martia, Victrix, állomásozott) a Duna balpartján is mindenfelé előőrsök és várdák állítottak. De a végre is mindent előzőnlő barbárok rohamainak már ezek sem állhattak sokáig ellen. Mire a virágzó Carnuntumot is elpusztították, ezen előhelyek is véget értek.

A római világoralom ezen egyik végső válpontja s őrszeme lehetett tehát Mászt is. Talán egy nagyszerű ismeretlen római csata emléke roppant sirhalma is? És meglehet, hogy neve is ezen nagyszerű temetkező helynél vagy csatai veszteségnél fogva talán a latin: *Maestum* vagy is *maestus locus*, azaz gyászhely jelentéseig fölért. Ámbár másképp nyilván nevének szláv: *mesto* (város, hely) vagy mint a XIII-dik századi okiratok e helyet már írják: *Mosztun*, szláv: *most* (hid) jelentése is szembetűnő.

(Folytatás következik.)

Osztrák hadesapatok átvonulása a Brenner-hegyen. (Lásd a szöveget 439. lapon.)

Alighogy tudunk amugy szóbeszéd után — miben meg már ismét igen is bővelkedünk — nyomába jöni, hogy az itt talált római érmek egy nagyobb gyűjteménye régebben mára gróf Pálffy-aktól herczeg Odeschalchi birtokába jutott; és hogy néhány római feliratos téglá, melly még nemrég a stomfai kastély előcsarnokában állott, — de már innét is eltűnt — állítólag a XIV-dik legio bélyegét viselte.

S ezen két adat összesen az, mi még Mászt római multja iránt határozotabban tájékozhat. Nyilván, mint az érmeken a főnemlített császárok neve s a téglákon a legio száma mutatja, ezen telep is a római pannoniai uralom azon végkorszakából való, midőn a Dunán és Morván átrohanó barbár népek, a Markomannok és Quadok ellen itt Carnuntumon, a római fővédponton tul (a mai Németóvár és Petronell helyén, hol épen a XIV. legio is, teljes czi-

Az utolsó budai basa.

Történeti elbeszélés JÓKAI MÓR-tól.

(Folytatás.)

Késő este volt, midőn Petneházy odahagyta Abdi basát. — Nyugalansága nem engedte szállására menni, mintha érezné, hogy ott legkönnyebben rátalál minden veszedelem. Egy hosszú mellvédés sáncz vezetett végig a vár keleti oldalán, mellynek egyik végét a hajdani királyi vadaskert zárta el; a kurucz vezér idejött ki fejét szellőztetni.

Innen a Dunára és a rákosi rónára lelete látni, jobbról a Csepel sziget, balról a Margit sziget, átellenben a gödöllői halmok adtak nyugvópontokat: Petneházy azt hányta vetette magában, vajjon a Csepel szigetén át, vagy a dunai molnárok segélyével Ó-

Buda felől lehetne e biztosabban menekülni Hatvan felé. A Dunán túli rész felé nem tanácsos, mert még ott tele van kóbor török hadakkal minden vármegye s a palotái és veszprémi agák portyázói hamar kézrekerítik az embert.

Csak az a kérdés, hogyan lehessen észrevétlenül eltűnni a várból? Minden kapu zárva, a külső sánczokon kettőzött őrszemek járnak, minden óranegyedben hallani tábori jelkiáltásaikat: „Jekdhür Allah!” (egy az Isten!) Egy kis merészség, és leleményes ész azonban könnyen segít; a vadaskert ajtaja most nyitva van, azon keresztül lehet menni, annak belső fala nagy fügefákkal van bevonva, azoknak a rostélyzatán fel lehet kapaszkodni a fal tetejére, a fal párkánya aztán lépcsőzetesen hanyatlik egész az alvárosi sánczig, onnan pedig csak egy jó ugrás s az ember meg van mentve.

Hogy a vadaskert ajtaja nyitva van, oh azt Petneházy nagyon jól tudta, mert hiszen a szép Telli most ott várakozik rá; ő szokta kedvese előtt e kis alacsony ajtót nyitva hagyni, mikor mindenki aluszik a várban. Hanem ezuttal nem volt szándéka Petneházynek a szép Telli ragyogó szemeiben vizsgálni a csillagokat, sőt inkább nagyon örült annak, hogy az egész eget bevonta valami bárány felhő, s az éj kezdett bizalmas sötétté válni; a mint az ismeretes ajtócskán belépett, gondja volt rá, hogy az ne nyikorogjon, azután meg szép ovatosan lappangott végig a szőlőráncszatos fal mellett, lépteire is vigyázva, hogy zajt ne üssön. Ha Tököli is így megérezte volna egy nappal előre a bajt, most nem ülne a Jedikulában.

Mátyás király híres vadaskertje már akkor csak névszerint volt vadaskert, őzek, vadkanok, aranyfácánnyak kipusztultak abból, csak az apró fehér tengerinyul szaporodott el, az futkosott minden lépten párosával Petneházy előtt; a kinek most nem sok gondja volt rájuk, sem pedig arra, hogy a kioszk, mellyben Telli vár rá, belül mind ilyen fehér tengerinyul prémmel van kiszönyegve, még az oldalai is.

Már elérte a fügefá ráncszatot, midőn a kert belsejéből megcsendül egy ismeretes dallam, egyike azon szép török ghazéléknek, miket a shirászi hölgyek olyan bábujjal tudnak énekelni, hogy egész éjjel nem bir tőlük elaludni, a ki hallja. És Telli shirászi leány volt.

Erre a dalra szétrepült minden józan gondolat Petneházy fejéből, elfeledte félelmeit, szökési tervét, Tökölit, Abdi basát, a Jedikulát és a selyemzsinórt; visszafordult, félrenyomta a süvegét s s bokrokon, virágágyakon keresztül sietett vissza a kioszk felé.

A leány meghallotta a léptek csörtetését s eléje futott: egy tövistelen sárga rózsabokor alatt találkoztak össze; azt a csókot, azt az ölelkezést ki tudná megszámlálni!

Tellinek nagy fekete szemei voltak, ezek még a sötét éjszakán keresztül is tudnak ragyogni; picziny, gömbölyű ajkai: ezekre is rá lehet ismerni, bármilyen sötét az éj; de a miről még a kriptában is meglehetne tudni, hogy ő az, ez göndör, rövid haja volt, mellynek puha selymében dálni szerelmes ujjakkal olyan gyönyör! Nem tudom, jutott-e eszébe Petneházynek e perczen a sírbolt, a hol olyan sötét van.

— Ollyan sokáig várattál magadra: feddé a leány; forró ölelése bizonyítja, hogy a várakozás nehéz volt.

— Atyád tartóztatott vissza, Abdi basa.

— S te az apáért elfelejtetted a leányt. Beszéltek háborúról, vezérek cselszövényeiről, elveszett várakról, megbukott főurakról; ezek tégedet érdekelnek nagyon, jobban mint Telli szerelme, Telli dalai, Telli csókja.

Petneházynek nehéz is volt, meg könnyű is, e vádra megfelelni. Csókkal könnyű, szavakkal nehéz.

— Aggasztó hírek érkeztek atyádhoz. Magyar vezérek estek fogságba, mások átpártoltak a labanczokhoz.

— Tudom, szólt Telli, nekem is mondta ezeket atyám. Még többet is mondott, a mit neked csak holnap fog tudtul adni; a mit pedig én tolem még ma megtudsz; mit adsz érte, ha megmondom?

— Magamat.

— Azzal ne tréfálj: mert ha el találom fogadni, nagyon nehéz sorsod lesz; akkor nem lesz szabad tolem eltávoznod soha, akkor nem várakoztathatod Tellit magadra fél éjszakán át.

— Jól van: neked ajándékozom.

— Tudod jól, hogy csak cserélsz. Még jobban is megtudod. Atyám ma déleesti órákban, hogy rossz hírei jöttek, odahitt magához s azt kérde tolem, ha akarok-e nőd lenni? Gondolhatod, mit

feleltem. Elmondá, hogy a kurucz vezérekkel elégedetlen a diván, s rövid idő alatt nagy változások fognak történni; s hogy egy emberre van szükség, a kiben a magas Kapu megbizhatik, a kinek vitézsége, hadvezéri ismerete bizonyos; és az senki sem más, mint te vagy. Szoleimán basa, nagyvezér kérdést tett atyámnál, hogy kit ajánlana a magyarok közül Tököli helyére, s ő tégedet nevezett meg: két nap mulva várja vissza a kinevezési fetvát. Látod, Telli mennyire bizik benned; Telli elárulja neked, hogy három nap mulva nagy ur leendesz, a nagyur kegye által első embere Magyarországának; ezt Abdi basa el akarta előled titkolni; elébb azt akarta, hogy légy férjem, attól tartva, hogy ha magas polczodon fogsz állni, Tellit akkor kicsinyleni fogod; de én nem félek ettől, s kezembe adom titkodat; ha szeretsz, csak szivemért szeretsz.

Petneházy szive megtölt mánorral. A miket Telli beszélt, akkor részegítő dolgok voltak; ki ne ittasult volna el beléjük?

— Abdi basa keresztényen szokás szerint akar bennünket összeszoktatni. Ma este felhívatta a hamzsabégi lelkészt, két óráig tanul-tam tole a hiszekegyet és a miatyánkot; meghallgatod-e?

Petneházy odavette ölébe a leányt, és az ájtatosan összetéve kezeit, mondá el előtte a hitformát és az Ur imáját, egész a megkülönböztető végszóig „mert tied az ország!” a miről a reformatusok egymásra ismernek.

A kuruczvezér összecsókolá a szép török leány imádságos ajkait; s azontul sem Ihánzáde bölcs jóslatai, sem társainak bal-esetei nem jutottak többé eszébe, csak arra hallgatott, miket beszél előtte a szép Telli? hogyan fog ő valódi magyar nő lenni, kit nem férje öríz, de erénye, ki nem játékszere, de hitvestársa szerelmesének, és hogy mind ez millyen közel van . . .

Már hasad a hajnal, mire Petneházy a vadaskertet újra elhagyja.

(Folytatás következik.)

Az északgönczi (sarki) jég.

Minden gondolható alakban, mint szirt-, forgács-, sikmező- és hegyalakban található a jég az észak tengerein. Roppant jégiszirteket vernek itt a hullámok folytonosan egymáshoz, mellyek több száz lábnyira nyulnak le a víz alá.

Mennyi bátorság kívántatik ahhoz, hogy valaki e zúr közé behatoljon, s ki tegye magát azon veszélyeknek, mellyek itt fenyegetik. A hajósnak nem csak attól kell tartani, hogy a jégiszirtek mindenestül összezúzzák, alámerítik, de attól is, hogy örökre ott fagyasztják, a mi még a legborzasztóbb.

A tenger sós vize olly légmérsék mellett fagy meg, melly a közönséges víz fagyponyjánál két fokkal alább áll. E közben a só egészen kiválik belőle s hosszabb idő után a jég egészen édes, mert a még bennvolt sóviz a jég lyukacsain kiszivárog. A sósvízjég lyukacsos és átlátszhatlan, a légen fejezes vagy szürke, a vízben sötét, ha csak a tenger víz áttetszése miatt kék vagy zöldszint nem játszik.

A jég képződése a tengeren is, mint a folyókon a parton kezdődik, úgy hogy nagyobb térek közepén még a legszigorubb télben is szabadon marad a víz. A jég az északi vidéken vagy sik, vagy a sik jég fölött néha 80 láb magas szirt alakban összetornyosodott, vagy pedig nagy darabokban, mint a lép, a hullámok által ide s tova hanyott. Ez utolsót a tengerész vitorlajégnek nevezi, ha pedig olvadásban van, porhanyó jégnek. Az olly kisebb terjedelmű jégiszirtet, melly a nagyobbtól hirtelen leválva a vízszinén mintegy tovagurul „borju“-nak, a hosszú gerendaként a parttól messze benyuló keskeny darabot pedig „nyelv“-nek hívják.

E roppant jégtömegek nagy, néha több száz lábnyi vastagsága, megmagyarázhatatlan volna, ha keletkezését egyedül a tengervíz megfagyásából akarnánk értelmezni. De bármily gyorsan fagy is alant a jég, fölülről folytonosan elpárolog, még pedig a lég rendkívüli szárazsága mellett hihetlen gyorsasággal. A hó, eső melly itt alá hull, mind csak növeli a jégtömeget s évek multán roppant halmazzá tornyosítja. A köd, eső áthatja a hótömeget és a fagy átlátszó jéggé dermedti azt. Az illy jégdarab néha sajátos alkattal bír. A fölület összeolvadó puha hava átváltozik apró egyenesen fölálló jégtükké és mivel ez minden új rétegnél újra előfordul, azért végre az egész jégtömeg mindmegannyi szögoszlopokból (hasang, prisma) áll, mellyek minden összefüggés nélkül állnak egymás mellett, a nélkül, hogy e miatt a tömeg szilárdsága veszitene.

A jég terhe így fölülről mindinkább növekedik, s végre sulyának a parttali összefüggése nem bírván ellenállni, leszakad, mit a folytonosan ingadozó hullámok nagy mértékben elősegitenek. Néha a levált darabok olly nagyok, hogy egész nagy szigetet képeznek s nem egyszer csalódik miattuk a hajós, ki napokig evez partjai körül s minden éjjel hozzá köti hajóját s végre észreveszi, hogy a tömeg csak egy lassan délfele uszó sziget, és hogy ő mióta mellette hajóz, semmit sem haladt előre; mert a mennyit nappal fölfele ment, éjjel a sziget, mellyhez horgonyát akasztá, ép annyira aláfele vitte vissza. Gyakran ismét emeryni darabra ugrik, midőn vagy hasonló jégtömegbe, köszirtbe ütközik, avagy midőn köd és eső által valamelyik oldalon igen megnövekszik, s a sulyegyen keresése közben az egész test kisebb

részekre válik. Az illy sulygyent vesztett tömeg harántosan áll, egyik oldalról száz lábbal is mélyebben jár a vízben, mint a másikon. A szél, eső, köd, egymásba ütődés és a hullámok folytonos locsolása közt néha a jég-szirt igen különös és meglepő alakot nyer, mely a szemlélő hajós népet nem egyszer ragadja gyönyörködő bámulatra, daczára a veszélynek, melylyel a feléje közelgő jég-szirt fenyegeti. A nagyobb területű darabok közönségesen nem olly veszélyesek, mint a kisebbek, melyek többnyire nagy számban fordulnak elő, s a hajót minden oldalról ostromolják, sőt félé, hogy körülzárják. Sőt nem egyszer szükséges a járművet horgony által valamely tete-mesebb darabhoz erősíteni, hogy így az apró jégzajlás ellen inkább védve legyen.

De ez eljárás is nagy veszélyvel van egybekötve. McClure kapitány, ki Amerika fölött az északgönczi (északsarki) átjárást felfedezte, a sűrű jégzajlástól védendő hajóját, egy nagyobb jégtömeghez csatolá, mely azonban összeütődés miatt szétzúzódván, ennek következtében alul a mélységből tizenkét láb átmérőjű darabok bukkantak fel, menydörgéshez hasonló zaj között. Közel hozzá egész nagy hegy szökelt fel, mint ha csak valamely vizalatti tűzhányó tölsere lövelte volna ki, aztán darabokra oszlott s csak egy darabja rugta meg a hajót farban, de olly erővel, hogy az képzelhetlen gyorsasággal uszott tova ki egész a szabad vízre. Más alkalommal ugyanezen hajó, midőn a főnebbihez hasonló czélből egy jégtáblához volt csatolva, ennek egy keskeny hosszú foka, mely a hajó alatt látatlanul messze kinyult a vízben, eltört s a hajót hirtelen hat lábna magasabbra emelte. Nem sokára maga a jégtábla, másik által meglökve, harmincz láb magasra felszökött, ugy hogy a hajó majdnem fölfordult; de néhány lóbálódás után a jégtábla visszanyerte ismét előbbi nyugalmas helyzetét.

E hajó sok viszontagságon ment még át. Egyszer a jég közé úgy beszorult, miszerint ezt puskaporról kellett szétvettetni, hogy kiszabaduljon. Illy küzdelmek közt nem csuda, ha a hajó majd árboczá, majd más tagját elveszté, s rézborítékának lemez darabjai összegöngyörülnek, mint a papirtetekercs.

De nem mindig állja az ki csak ennyi sérüléssel is a vést. Vihar alkalmával vár a hajóira nagy borzadalom. A nagy jéghegyekkel csak úgy könnyeden lapdázna a hullámok, alá-fölmerítik. A hajó, mely ilyenkor oda kerül, ritkán menekül meg, s gyakran megtörténik, hogy a hozzá haj-

tott jégdarab derékban ketté szakasztja s menten elmeríti, vagy ha elég szerencsétlen két illy nagy szirt közé kerülni, ezek a lóbálódás közt összezúzzák s apródarabokra morzsolják, avagy az alulról fölmerülő jégdarabok fölemelik s felbuktatják.

A hajó népe ilyenkor szerencsésnek tartja magát, ha valahogy a kopasz jég-szirtre menekülhet az elnyeléssel fenyegető hullámok torkából. Egy illy jelenetet ábrázol rajzunk is.

Nem egyszer történt már, hogy a hajó a jégzajlás közé fagyott, melynek legénysége aztán e rideg jég közt lelte kikerülhetetlen halálát, mely a megfagyás vagy az éhség alakjában közeledett hozzá.

Visszapillantások az olasz hadjáratra.

III. Osztrák csapatok átvonulása a Brenner-hegyen.

Mig egyrészlől a francia hadsereg a Mont-Cenis-n vonult át roppant fáradsággal Piemontba (ennek rajzát is közölte a V. U. 24. száma): addig az osztrák hadsereg egy részének is meg kelle küzdenie a hegyi utazás minden kellemetlenségeivel. Azon hadtestek, melyek Németországon keresztül vették útjokat, Münchenből Innsbruckba indultak, s innen csak a tiroli havasokon keresztül érhettek a lombardi rónákra.

Ezen hegyi átmenetek egyik legnevezetesebb pontja az Innsbruck és Brixen (Bressanone) közt elterülő Alpok egyik pontja, a Brenner-hegy volt. A hegy maga 6000 lábnyi magasra emelkedik, s ennek oldalán vonul el az u. n. Brenner-szoros, az egyetlen út, mely e hegységen keresztül vezet, s melynek legnagyobb magassága 4375 lábat ér el. Ez utat már a régi rómaiak is ismerték. Csak egyes tanyákat ér itt az utas; ilyen a régóta ismert Brenner-fürdő s a postaház; különben ezen egész hegyi-ut lakatlan, kopár, fátlan vidék, melyet csak távolról környeznek lombdus erdők; legmagasb pontja, a kopasz fensík egy órányi hosszú, s az egyhangúság s komorság jellemével bír. Csupán az alsóbb pontokról élvezhetni bájos kilátásokat. A posta ezen hegyi-utat, Innsbrucktól Brixenig, rendszeren 15 óra alatt végzi el.

Erre vette útját, mint mondtuk, az osztrák hadseregnek egy része mult júniusban, mint azt képünk ábrázolja.

T Á R H Á Z.

Lehet vásár koldusok nélkül.

Nagy-Kőrös, sept. 2.

A Vasárnapi Ujság 35-ik számában a vásárróli értekezés ezen szavai: „a vásár kettő nélkül nem szokott végbemenni; kereskedő és koldus nélkül, — mintegy ösztönöztek rég szándékolt jelen közlésre; hogy a koldusokkál bánásra nézve — különösen a vásárt érdeklőleg — N.-Kőrös város intézkedését felmutassam.

Mielőtt azonban erről szólnék, fel kell előbb röviden tárnom: hogy e város a házankinti koldulást 1856. nov. 1-jén végkép megszüntette, e végett alkalmas épületet emelt „szegény ápoló-intézet“ nevezet alatt. — Előlegesen maga a város tett alapítványt, melyből évenként 1000 pft. segélyt biztosított, — a ref. egyház a már e célra meglevő 338 ft. tőkét s gyászkoosi jövedelmét (évenként 150—180 ft.) átengedte; — egyesek — igen kevés kivétellel — egyszer mindenkorra, vagy évenként, bizonyos összeget, gabonaműveket köteleztek, hogy ezen önkéntes adományok a szükségletet már kezdetben fedezték. — Volt ez időben 18 rendes koldus, kik a kellően felbutorozott intézet 3 szobáiba elhelyeztettek, gondviseléssel, egyenruhával, étellel, kenyérral ellátottak. — Az intézet ügyei egy igazgató intézkedésére bízottak, ki az intézetben lakó fizetéses felügyelő s felügyelőné által fogantositja a szükséges teendőket.

Jelenleg van az intézetben 17 tag, naponként egy kap 1 1/2 font kenyert, délben elegendő főtt ételt, vasárnap, csütörtökön 1/4 font húst, ünnepnapokon 1/2 font húst, 1 itce bort. — Ezenkívül magánházaiknál gondvisel az ápolda 3 tagot, 13 ujt. havi összes kiadással, illy összesen 20 rendes tag van, köztök 6 kath., 14 ref., 7 férfi, 13 nő. — Illy ellátásban helybeli, vagy rég ide óta ide származott ügyefogyottak részesülnek.

A kezdet — mint mindenben — itt is nagy nehézségekkel küzdött, de polgármester t. Magyar Pál ur vasakarata, t. Vajda László jegyző ur ügyes tevékenysége, a városi tanács ügyszeretete minden nehézséget legyőzött. — Jelenben már az ápolda, jótékonyágát kiterjeszti idegenekre, vándorló iparosokra is valláskülönbség nélkül, legközelebb is idegenrendészeti vándorló szabóságát, egy árvamegyei napszámos, egy debreczeni szolgálégy s több számos idegenek, kaptak ápolást. — Ezenkívül a szegény sorsuak gyógyszerrel ingyen láttatnak el, fertály-évenként 12—20 ft. kiadás mellett. — Kiterjesztette az ápolda jótékonyágát a most folyt háboru alatt olly családokra is, kiktől a dolgozó kéz hadiszolgálatra behivatott.

Az ápolda pénztára illy jelentékeny kiadások mellett is, naponként gyarapodik. — A város és lakosság adományain kívül, pénzerejét köszöni a helybeli cs. kir. t. szolgabírói hivatalnak, honnét időnkint kisebb nagyobb eljárásai összegek folynak be. Kamatozó tőkéje a város alapítványán kívül 7400 uj forint.

A házankinti kéregetéstől könnyen elszoktak koldusaink, de már a vásárt — úgy látszott — sajnálták. Kis idő mulva ez is elmaradt. — Így hát csak a számos vidékiek tették a vásári koldulással az alkalmatlanságot. —

Ezekre nézve eleinte olly intézkedés tétetett, hogy a vásárból kikisértettek, de sikertelen, mert más uton ismét visszajöttek, mig azon szerencsés eszme nem fogantositott, hogy a vidéki koldusokat vásár kezdetén összeszedték, az ápolda épületbe szállásolták, hol a vásár ideje alatt — őrizet mellett — tisztességes étellel, itallal ellátottak. — Vásár végeztével egy darab kenyérral kiki maga lakhelyére visszautasított. — 2—3 vásárt még megpróbáltak, de midőn látták, hogy nálunk semmi tágitás, felhagytak a mi vásárunkkal. — Ugy látszik, nem annyira az élelem keresése ösztönzi őket a vásári koldulásra, mert hiszen, minden koldus kaphatna helyiségben táplálékot, mint azon néhány krajczárnak megívása, melyet tettetett óbégatással mintegy erőszakolva összeszednek. — Láttuk, vagy legalább hallottuk: hogy az alalmazsnát szedő, mihelyest egy meszely borraivalót gyűjthetett, azonnal a kocsmá vendége lett.

Javasolom ezen szelid eljárást; hiszem, hogy másutt is lesz sikere; ezt vagy más sikeres módot szükség használni, mert megvallva, nemcsak alkalmatlanságot, hanem ollykor undort is okoz a sebeit el nem rejthető, vagy talán, hogy nagyobb könyörületességet ébresztszen, a fekélyeket önként mutogató koldus, azonban az illetén nyavalyák nem ritkán ragadósak levén, attól ép embertársainkat megóvni a hatóság főkötelessége, nem is említve ezen bajok közt a remény alatt levő nőkre is kiterjedhető veszélyt.

Lássá el mindenik város a maga szegényeit, építtessen kórodát, használja a fentebbi távolító módot s „végbemegy a vásár koldus nélkül,“ ha Pesten nem is, de hasonló népességű városokban. — Közli *Nemcsik János*, tanácsnok s ápolda igazgató.

Irodalom es művészet.

+ Megjelent a „Háboru könye“ I. és II-ik füzeté, összeállítva a „Magyar Sajtó“ és „Politikai Ujdonságok“ munkatársai által. Kiadja *Heckenast Gusztáv*. Az első füzet tartalma: A felső-olaszországi harcztér. Vázlatok az ellenség táborából. Pelissier tábornagy, Malakoff herczeg. Az új löfegyverek. Velence. (Velence városának s vidékének térképével.) Kuza Sándor, Moldva és Oláhország fejedelmé. — A második füzet tartalma: A porosz hadsereg. A solferinói nagy ütközet. Franciaország hadképessége. A francziapiemonti hadsereg. Cherbourg és az angol partok. A csaták veszteségei. Az olaszországi hadjáratban résztvett cs. kir. ezredek. A hadjáratban részt nem vett ezredek. — A hátralevő III. IV. és V-ik füzet az előfizetőknek egyszerre fog megküldetni.

+ (*Bibok Lajos* „Bánatos sziv“ című költeményfüzetére előfizetést nyit. „Válogatott“ (!) költeményei körülbelül 14—15 iven, diszkiállításban, jövő október hóban fognak megjelenni. A munka ára 1 ft., diszkiállításban 1 ft. 60 kr. ujp. mely összeg folyó hó végeig szerzőhöz Dukára (u. p. Vác) küldendő. Szerző azt igéri, hogy: érdemes előfizetői becses neveit emlékül ki fogja nyomtatni. Szeretnők tudni, hány előfizetővel lesz több ezen ígért folytán? Mintha bizony az, hogy valakinek a nevét kinyomatják, valami nagy esábitó erővel bírna!

△ (*Galgócsi Károly új lapja*), az „*Iparosok lapja*“ mint czíme mutatja. Magyarország ipara s iparosai érdekének képviselését tűzte ki czélul magának. Különösen a kézmű és gyáripar minden ága, kivált pedig azok, melyekhez Magyarország bősége nyers anyagot szolgáltat, továbbá a közlekedés és kereskedelem s az ezekre tartozó kormány-intézkedések s rendeletek, az új találmányok, szóval minden, mi az iparos osztály ismereteit gyarapíthatja s a kor igényei színvonalára jutni segíti, e lapnak tárgyát képezendi. Ohajtjuk, hogy működését a legnagyobb siker koronázza.

⊙ (*Hol lakott Attila?*) Megjelent Debreczenben: „*Etel Laka*“ vagyis Attila hun király birodalmi székhelye. Történelmi vizsgálat. Irta Révész Imre, a debreczeni reformált egyház egyik predikátora. Ara borítékban füzve 60 ujkr. — Szerző e könyvében az Attila birodalma székhelyének kijelölésére eddig fölállított vételeket rendre czáfogatja s végre így szól: „Egy szóval: kényszerítve vagyunk Etele székhelyét, egyedül azon pontra tenni, melly az *ujvárosi s debreczeni határban*, valódi fejedelmi méltósággal emelkedik fel s északra, délre, keletre és nyugatra, mindenfelé, nagy messze földre olly szép kilátást biztosít, mellyhez foghatót a Tisza egész síkján nem találhatni — s melly épen emelkedettségénél fogva, mai napig is *Hát, Hegyes és Cucca* (cusca) nevet visel közönségesen.“ Ez új véleményét szerző csak azután mondja ki, miután megczáfolni törekedett: 1) hogy Etele laka nem lehetett Moldvában, mint azt Cantoclar, Bél, Timon, Benkő s Georgii véli; 2) hogy az nem lehetett Jászberény körül, mint azt Otrókocsi Főris Ferencz és Szabó Károly állítja; 3) de Gyulán és tájékán sem lehetett, mint azt Deserici Ince, Palugyai és Mogyorósi János gondolja; 4) Pray, Sinai, Budai Ezsaiás, Pázmándi Samu stb., kiket szerző Prayéknak nevez, azon véleményére tesz észrevételeket, hogy Etel laka Ujváros körül állt, s mint említettük, csak ez után állítja fel főnebbi véleményét. — A könyvecskét ajánljuk mind azok figyelmébe, kik nemzeti történetünk iránt érdeklődnek.

△ (*A magyar nyelv tárgyában*.) Illy czim alatt böcsötött közre egy értekezést *Jankovich Vincze* ur, ki tavaly a *cs* betű érdekében is egy hosszú értekezést tartott. Jelen értekezése által a helyesírásunkban uralkodó bábéi zavar megszüntetésére némelly tanácsokat ad írónknak. Csak néhányat említünk. Szerinte e szót *mely*, így kell

írni *melly*; e szót *nagyaink*, így: *naggyaink*; e szót *kisebb*, így: *kissebb*; e szót *söt*, így: *sött*; e szót *könnyek*, így: *könnyek*; e szót *sekély*, így: *csékély* — mert szerinte a *csékély* és *sekély* szó közt semmi különbség nincs; továbbá írja: ha ez jól van *melylyel*, akkor a többesben mért nem írják így: *melylyekkel* (!). A *hirhedett* szó annyit jelent, mint rossz hirben álló, azért nem kell összetevésztetni a hires, hirneves szóval. (Ez igaz.) Végül betűsorozatunkból vagy az *a-b-c*-ből a *ds* betűt ohajtja kiküszöbölni, mert véleménye szerint az ok nélkül csuszott be oda s nyelvünkbe nem illik, felesleges s kimondása igen nehéz. Legvégül ismételve elmondja, hogy írjunk úgy, mint a szókat kiejteni szoktuk. Igen tiszteljük J. ur jó akaratát, de szerettünk volna e felszólalásban több rendet, következetességet és okadatolást találni.

+ (*A Peleskei Nótárius és Szokoly Viktor*) előfizetést nyit „*Tutti-frutti*“ czimű humorisztikai gyűjteményére, két kötetben. A „*Tutti-frutti*“ ban — a program szavai szerint — mindenki megtalálhatja kedvenc csemegéjét. Lesznek benne édes visszaemlékezések, savanyu kilátások s keserű falatok. — A két kötet előfizetési ára egy ft. új pénzben, mellyért az előfizetők postán kapják meg a november elején megjelenendő művet. Az előfizetők nevei „az írók és olvasók gyönyörűségére“ ki fognak nyomtatni; a gyűjtők pedig minden nyolcz példány után egy ráadást kapnak. Az előfizetési pénzek október végeig Szokoly Viktorhoz (Pesten, hatvani-utca, Horváth-ház) küldendők.

+ (*Idősb Dumas Sándor „Párisi mohikánok“*) czimű regényének magyar fordításbani kiadását, mint halljuk, Pfeiffer Ferdinánd folytattatni fogja. Jó volna, ha az öreg Dumasval is folytattatni lehetne nagyhirű regényét, miután még nem végezte be; pedig ha történetesen meghívást talál kapni a paradicsomba, vajjon ki fogja akkor az ő eszímáját felhuzni?

+ (*Sarkady István „Talizmán“*) czimű képes albumra előfizetést hirdet. Hogy a közönség az album tartalmára nézve tájékozassa magát, idézzük a program szavait: „Midőn ezen nagyszerű (!) vállalatra figyelmeztetjük a magyar olvasó közönséget, egyszersmind kijelentjük, hogy erős bizalmunkat csakis lelkes pártfogásában s hazafiúi részvételében helyezzük. E maga nemében páratlan (!) album hozand szépészeti értekezletet (konferenczia!), jeles beszélyeket, kitűnő (!) költeményeket, életrajzokat, két zeneművet és három vagy több kőmetszetű arcképet, nevezetesen gr. Kinsky Jánosné, gr. Festetics Leo, Szabó Richard és a lehetőség szerint többnek arcképeit.“ — Ohajtjuk, hogy e nagy trombitából fútt program, a „nagyszerű“ és „páratlan“ vállalatban teljesezésbe menjen, s ez biztos „talizmánul“ szolgáljon az unatkozás és álmoság ellen.

+ (*Pályázati hirdetés*.) A „Sz. Híradóban“ következő pályakérdés van kitűzve: „Mi oka, hogy a középosztály ifjai napjainkban olly ritkán nőszülnek, s melly módok által lehet e bajt megszüntetnünk?“ A pályadíj 8 arany. Határidő f. évi őszutó (november) vége.

+ (*Dobsa Lajos „IV. László“*) czimű szomorujátékát újra átdolgozta s egészen versekbe szedte. Így átalakítva fogja beadni nemsokára a színházhoz. Miért nem inkább egészen újat?

+ (*Dr. Sugár „Orvosi naptár“*) hirdeti előfizetést. A naptári rovaton kívül lesznek benne különféle hasznos tudnivalók. Az igen csinosan kiállított, s vászonba kötött naptár előfizetési ára 1 ft. 40 kr. Megjelenik az ősz utóján.

⊙ (*A német „Borászati Lapok“ állapota*.) A „Borászati Lapok“ szerkesztője, Gyürky Antal, azon czélból, hogy a külföld előtt néha rossz akaratból és a magyar

borról terjesztett balhiedelmeket eloszlassa, s hogy borainkat a külfölddel jobban megismeresse, ez év elején „Ungarische Weinzeitung“ német lapot indított meg, mellynek azonban külföldről 70, belföldről pedig csak 50 előfizetője gyűlt be. Ez 50 belföldi közül is 30 budapesti, 10 bécsi és 10 az összes magyarországi szőlővidékekről gyűlt be. Gyürky Antal ur bokros teendői miatt a szerkesztést kényszerült, addigi segédének, *Vohl A.* urnak átadni, ki is mint gyakorlott régi író és jó hirben álló gazda és szőlőkezelő tovább folytatja elap szerkesztését. Gyürky A. ur most fölhívja a magyarországi közönséget e lap párt-

Az északgönczi (sarki) jég. — (Lásd a szöveget 439. lapon.)

tolására, nem azért, hogy épen olvassa, de hogy föntartsa érdekeinek a külföldön e hasznos közlönyét. Előfizetés félévre 3 ft. 15 kr. ujp. Az előfizetések Pestre küldendők olly egyszerű czim alatt: Az „Ungarische Weinzeitung“ szerkesztőjének.

△ (*Ujság!*) A „Pesti Napló“ hasábjain következő sorokat olvastuk: „Magyar Mihály f. é. okt. elejétől kezdve „A nép ujsága“ czimű új heti lapot indít meg Szini Károly ur szerkesztése mellett, s e vállalat érdekében nemcsak értekezésekre, beszélyekre, versekre, vigjátékokra, szóval irodalmi művekre, hanem vidéki levelezésekre is, továbbá a legtöbb előfizetőt beküldők részére, de sőt maguknak az előfizetőknek is jutalomdíjakat tűz ki. Az egész éves előfizetők neveit az év végén kihuzzák s az első 1000, a második 100, a harmadik 50 főt kap. Az előfizető-küldők jutalmai pedig a következők. A ki százon tul legtöbb éves előfizetőt küld, kap 400 főt, az utána következő kap 100-at, a harmadik 50-et (az-az: hogy forintot). Mindezen szokatlan kedvezmény azon biztos reményben történik, hogy „A nép ujság“ bizton számolhat 10,000 előfizetőre. Ha csak 5000 lesz, a fentebb kijelölt díjak felénnyire apadnak, ha pedig csak 2500, akkor negyedében szolgáltatják ki. Ha ennyi sem találna lenni, senki sem kap semmit. Rajta hát, tisztelt közönség, fizess elő, hogy kaphass valamit. Tedd be magadat az új fajta lutribá. A ki vesz, annak lesz — legalább lesz nyolcz nagy lapu ujsága hetenkint. A szerkesztő neve kezeskedik róla, hogy a nyolcz nagy lapnál egyébről egyelőre senkit sem biztosíthatunk, ha csak egy kis „csörgő sapkáról“ nem, mellyet Szini Károly ur olvasóinak ígér. (Az új lap egyik rovatának t. i. „Csörgő sapka“ lesz a czime.) Előfizetés egész évre 4 ujt. Az előfizetők neveit ki nyomtatják.“

+ (Beniczky Lajostól „Kaleidoskop, vagy éji álmok”) című kétfüzetes munka jelent meg.

+ (Gr. Széchenyi Béla) mint halljuk, az angolok által Kőrösi Csoma Sándornak Ázsiában állított síremlék rajzát Londonból magával hozván, aranykeretbe foglalva, a magyar Akademiának ajándékozta.

+ (Lendvai síremlékét) még e hóban fel fogják állítani. Rajta lesz a nagy művész domborvételű arc képe, kitűnő szerepének nevei, a felirat és azon emlékvés, melyet halálakor Sárossy Gyula írt.

+ (Havi Mihály színigazgató a „Kolosvári színházi közlöny”) ügyében előleges jelentést tett közzé, mely szerint az új lap, a szépirodalom egyéb ágai mellett, kiválólag a színművészet érdekeit képviselendő. Október végén fog megindulni, s minden színi előadás napján, a pénteket kivéve, megjelenik. — Örölni fogunk, ha e keletkezendő szaklap hivatását betölteni képes leendő, annál is inkább, minthogy ilyes közlönyünk még eddig egy sincs. De hogy kellőleg megfelelhessen e lap feladatának, Havi urnak igyekeznie kell, (a mint igéri is) minél jobb irodalmi erőkre szerttenni. Így aztán nemcsak a színészet ügyét általában előmozdíthatja, de az egyes színészek is önművelésükre hasznos segédesszöveget találnak benne.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

⊙ (A pesti József hengermalom) múlt évben részvényeseinek 40 százalékos osztalékot hozott. E zsiros falat kecsgetető illata több tőkepenzest azon gondolatra térített, miszerint jó volna társulatba állni és egy második hengermalmot létesíteni.

⊙ (A Horvátország és Slavonia számára föllállított földhitelbank) megkezdte működését. Előlegezést 5000 ftig adnak. A kölcsönvevő évenként 6 százalékos fizet; de ha törleszteni akar, évenként 8½ százalékos fizet s így 32 év alatt történik meg a törlesztés.

— (A debreczeni István-gőzmalom társulat) aug. 28-án tartotta félévi közgyűlését. Daczára a legközelebb lezajlott s a termények árára igenis változólag ható eseményeknek, az utolsó félévi üzlet eredménye kielégítőnek mondható. — Folyó év július 16-án a vagyoni állás következő volt: készpénz, úgy 73 váltóadónál és 64 könyvbeli adónál 81,919 ft. 33 kr., gyártmány 45,977 ft. 61 kr.; buza, rozs, árpa 19,917 ft. 47 kr.; zsák 4437 ft. 72 kr.; faggyu, olaj, fa 7418 ft. 17 kr.; malomtelek, épületek, gőzgép- s malombelszerkezet, fa, deszka stb. 194,540 ft. 52 kr., s így összes vagyone érték 354,220 ft. 82 kr. A társulat adóssága: váltó- és könyvbeli 64,562 ft. 68 kr.; ki nem vett osztalék 249 ft. 38 kr., és így adósságnélküli vagyon 289,408 ft. 76 kr.; részvényekért tartozik 194,355 ftal, és így van tartalék-tőke 95,053 ft. 76 kr., melyből, ha a régi rozs kezelés miatti kétséges kinnlevő adósság 47,831 ft. 34 kr. levonatik, biztos vagyongyarapodás van 47,222 ft. 42 kr. — A részvényesek megnyugtatóra szolgálhat, hogy a társulat vagyona az igazgatóság által hiven kezeltetik, s hogy az elnökség és a társulat számvevője az igazgatóságnak szigorú ellenőrei.

+ (Egy papírgyár felállítására), melyben Diamant Mórincz találmánya szerint kukoricza-levelekből papírt fognak készíteni, mint a „Delejtű” írja, határozatba ment. A kormány Oláh-Szent-Mihályon rendelte a gyár felállítását, és e célra a jelen évre 10,000 forintot utalványozott. Oláh-Sz.-Mihály két órányira fekszik Temesvárhoz, s a cs. kir. kincstár birtoka, melynek itt egy négyemeletes magtára is van. A kincstári épületek közül fog valamelyik a gyár céljára alkalmaztatni; de a gyárban egyelőre nem készítenének kész papírt, hanem csak félszert (Halbzeug), minthogy erre is Schlögelmühlből annyi a megrendelés, hogy a kezdő intézet alig lesz képes megfelelni.

△ (A dunagőzhajó-társaság állapotának megvizsgálására), mint irtuk, a m. kormány bizottságot nevezett ki, miután a kormány biztosítá a társaság részvényeseit, az üzlet pangásából eredő hiány kifizetésére. A kormány az idén is ráfizet s ezért rendelte ama bizottságot, mely semmi eredményt nem birt felmutatni, mi annyit tesz, hogy a társulat ügyeit a lehető legjobban kezelte; de üzlete a forgalom pangása miatt nem jövedelmezhetett.

△ (A triesti Lloyd-társulat), ujabban folyamodott, hogy a háboru alatt szenvedett kárait a kormány terítse meg. De folyamodásának aligha leendő eredménye, mert a m. kormány e társulatot különben is felette nagy évi segélyben részesíti.

— (Debreczenben a lótenyésztési jutalmak) aug. 16-án osztattak ki: a) szopós csikaju, anya kanczákért, Nagy Lajos Diószegről 25 arany; Miskolczy Lajos Almosdról, Fáncovcics Mátyás, Szatmári Gergely, Kálmáncz-hely Gábor Debreczenből, 6 db. aranyával. b) 3 éves kancza csikókért: Pecze István, debreczeni gulyás, 15 db. arany; Király József, Leidenfrost Gyula, id. Balogh Péter és ifj. Balogh Péter, mindnyájan debreczeniek, 6 db. aranyával. Ezen nagy városból 32, vidékről 2, összesen 34 kiállító volt. Ohajtható volna, ha e jutalom-kiosztás alkalmassá időre tétetnék, mert a mostani idő együvé esett a baromvásárral, hová nagyon sok gazda embernek elmenni szükséges. A kiállítók csekély számát tekintve, kívánatos volna a lótenyésztés s nemesítés érdekében, ha a cs. kir. ménesekből hágó ménlovak kieszközlése megkíséreltetnék.

+ (Hogy lehet élőfákról a rovarokat elpusztítani?) Olvaszszunk föl melegvizben halzsírappant, s ezen vízzel fecskendezzük be a fereglepte fákat. A férgek ezen erős szertől mind elhullnak.

△ (A buza vagy a repce jövedelmezőbb növénye-e az alföldnek?) E kérdést fejtegeti a „Magyar Gazdában” Oroszi Miklós s közli földterméke, mérlegzőjéből a buza és repce tiszta jövedelmét először 4 évi átlagos számítás szerint, s azután a jelen évről különösen. Az összehasonlító kísérletet ezelőtt csak 5 évvel feltört, fekete, kemény anyagtalajon, vastag korhanynyal bíró földön tette. E földön ugyanis a lefolyt 4 évi átlagos számítás sze-

rint egy-egy évre holdankint buza 18 ft. 86 kr., a repce 29 ft. 30 kr. p. p. jövedelmet hozott, de mellyekből az adó, váltság s a beruházási tőke kamatai nincsenek levonva. A jelen évben ugyanazon földön a buza 26 ft. az árpa 18 ft., a tavaszi repce semmit, őszi káposztásrepce 8 ftot, a bivicz 20 ftot p. p. jövedelmezett egy holdtól, mellyből azonban az adó stb. nincs leszámítva.

⊙ (Az egri jeles bortermő szőlők birtokosai) társas borkereskedést alakítottak ily cég alatt „Fekete és társai.” Teljes rubinszínű vörös, kástélyos (Schiller) borokat fognak árulni, melyet vagy a maguké, vagy az általuk megbírált szomszéd szőlők termettek. Az eladás megrendelésre hordókban, vagy üvegekben történik.

△ (A hazai borászat fölcirázgatása érdekében), gr. Széchenyi Béla, megkezdé tettelegesen működését. A borok és helyi viszonyok megismerése végett, a „Borászati Lapok” szerkesztőjével, Gyürky Antal ural, beutazza egyelőre a két testvérhaza bortermő vidékeit. Útjában mindenütt a legzavesebb vendégszeretettel, sőt lelkesedéssel találkozik.

Közintézetek, egyletek.

⊙ (A pesti állatgyógyintézetben) a jövő tanévre a tanterv némi változást szenvedett. Jövőre is képeztetnek abban állatorvosok és patkoló kovácsok. Az előadások német és magyar nyelven tartatnak. Az állatorvosi tanfolyam 2 évig tart. A beiratás sept. 25-től okt. 15-ig tart. Az innét kikerülő állatorvosoknak megengedtetik, hogy Magyarországon és ennek előbbi részeiben (tehát nem az egész birodalomban) gyógyíthassanak.

⊙ (A magyar Kertészeti társulatnak) sept. 3-án volt 2868 rendes tagja által, alapítványban 7160 ftja és éves jövedelmekben 5726 ftja biztosítva.

△ (Dr. Entz Ferencz kertészeti iskolájában) múlt augusztus hó 24-én tartatott meg a nyilvános próbatétel. Jelen volt a szép számú közönség közt a Magyar Gazdasági Egyesület bizottsága, s több oly községek tagjai, mellyekből a község költségén növendékek tartatnak e közhasznú intézetben. A próbatétel az egész, többnyire szakértő hallgatóság megelégedésére ment végbe: a növendékek nem csak a tanító, hanem a hallgatóknak a kertészeti elmélet és gyakorlat tárgyaiban tett kérdéseire helyesen tudtak felelni. Az intézetnek 27 növendéke volt, kik közül ezuttal 11-en végezték a 3 évi tanfolyamot. Ha ez intézet minden évben ennyi képzett haszonkertészt tud szárnyra bocsátani, gazdaságunk e szép s nem csekély hasznót hajtó ágát nem kis mértékben s a legcélszerűbb uton mozdítja elő.

Közlekedés.

⊙ (A birodalmi vaspályák közül) a lefolyt ez idei első félévben, egy mérföldre esett szállítmány: 1) a Ferdinand császár északi vaspályán 147,493 mázsa, 2) az ausztriai államvaspálya vonalain 105,729 m., 3) a galicziai Lajos-Károly pályán 86,551 m., 4) a déli állam pályán 51,981 m. 5) Az Erzsébet császárné pályán 45,191 m., 6) a pardubicz-reichenbergin 36,255 m. 7) végre a tiszai pályán 29,033 m. — Tehát a tiszai pálya ez idei első félévi forgalma jóval csekélyebb volt mint a birodalom többi vaspályáé. A 67 mftnyi tiszai pályán a jelen év első felében ugyanis összesen 1,904,255 vámmázsát szállítottak, az 51 mftnyi Erzsébet pályán 2,304,744 vámmázsát, s a csak 23 mft hosszú galicziai Lajos-Károly pályán 1,990,673 vámmázsát. E kimutatásból szomoruan tapasztaljuk, hogy ez évben a birodalom részei közt Magyarországnak jutott azon tapasztalás, hogy legnagyobb üzlet-pangást mutathat fel.

△ (A dunagőzhajózás.) Több magyar kereskedő, egyelőre négy csavargózt szándékozik építtetni, hogy gabonáját Pest, Győr és Bécs között, maga járművein szállíttassa. Vajha mindez ne csupán hír legyen!

⊙ (Távirdaállomás) nyílt meg Kecskeméten.

Mi ujság?

△ (Brassai Sámuel urat) az erdélyi unitárius egyházközség, mely jelenleg Kolozsvárott tartja ülését, az unitárius kollegiumban egy tanszék elfoglalására meghívta.

⊙ (Dr. Liszt Ferencz ur), ki legközelebb a magyarországi cigányokat olly forrón ölelte kebelére, azon érdemeiért, mellyeket a templomzene körül szerzett, pápa ő szentségétől a nagy szent Gergely-rend közép keresztjét nyerte.

+ (A közelebb föltalált sörporról), melyet lapunk egyik számában említettünk, egy berlini ujságban valaki azt írja, hogy biz az egy fagarast sem ér. Az a valaki elszánta magát rá, hogy iszik abból az annyira híresztelt új találmányu sörből, s úgy találta, hogy szaga és ize egyaránt nagyon kellemetlen. A bátor vállalkozó azt mondja, hogy a világerért sem innék belőle másodsor; nem becsületes német gyomornak való az.

+ (Minthogy épen a sörrel szóltunk), egyuttal megemlítjük azt is, hogy a bécsi sörfőzők és sörmérők tetemes kárt szenvedtek azért, hogy az idei forró nyár következtében igen sok sörük megromlott, s hasznát nem vehetvén, kénytelenek voltak kiönteni.

— (Gyermekgyilkos.) Pest Teréz-külvárosában élt egy három tagból álló polgárirendű család, férj, feleség és ezeknek egyetlen kilencz éves leánygyermekök. — A családapa, mint építőmester, házat jól elkészítve, drága pénzért eladta; bár felesége mindig ellenzette, s többször mondta: hogy ő csak abban a házban akar meghalni. A kikötött hurczolkodás napja természetesen mindig közeledett, a mikor a Ferencvárosba kellett volna költözniök, hol az építőmester egy más egyszerűbb házat vett azon remény fejében, hogy majd ezt is kijavítja, s még nyeresége is marad. — Folyó hó 5-én már

gondoskodnia kellett volna a költözödéskor; de a nő sehogy sem tudván megbarátkozni azon gondolattal, hogy megszokott házából valaha kiköltözök, örülési rohamában egyetlen gyermeke életét egy vágással kioltá, s azután saját ereit is felvágta. A szerencsétlen nő, midőn e sorokat irtuk, még élt. — Sz. M.

— (Szomorú példa). Hinné-e valaki, hogy találkoznak emberek, kik lakukat s terményeiket önmaguk megsemmisítik s felgyújtják? Fájdalom, vannak ilyenek, a tulságos biztosításból származó esetek. Ilyen történt Szegszárdon is, de pórul járt a gonosztevő, mert felfedeztetvén, hogy önmaga gyújtá fel biztosított házát, legközelebb bírói ítélet következtében szigorúan lakott. Ezen büntény kiderítését főleg az ottani főszolgabíró urnak lehet köszönni, ki általában számos érdemet szerzett már a közbátorságra nézve. A kivégzett gyújtogató háza a magyar bizt. társulatnál volt biztosítva. Ugyan e társulat előtt feltűnő levén némely biztosított gabona tulzott értéke, egy hivatalnok által kutatást rendelve az egész vidéken, szomoruan tapasztalta, hogy a biztosított érték igen sokkal több volt a valódinál. — Valóban szomorú, hogy a jótékony czélú biztosítási intézeteknek illyesminek is ki kell téve lenni! Bár a gyöngéd becsületérzés lehetlenné tegye az illy esetek megújulását!

+ (A „Novara“ gőzös földközi útját bevezetésén), közelebb Triesztbe visszaérkezett. A tudomány érdekében kétségkívül fontos eredménye van ez utazásnak, jelenleg azonban, a hivatalos kimutatások hiányában, még keveset tudunk róla. A magával hozott tárgyak közt nagyszámu ipartermék van, különösen chinai és japáni munkák s mindennemű fegyverek; vannak továbbá majmok, kajdácok (papagály), három fiatal farkas, több szerezcseny, két olajsziú és títovirozott testű newzealandi lakos stb. Az utazók közül mindössze nyolcz ember halt meg; a parancsnok, tiszték és tudósok minden betegségtől menten maradtak.

△ (A léghajót megkísérlése Amerikából Európába), melyről Wise léghajó utazásának leírásakor emlékeztünk, aligha fog sokáig elmaradni. Vagyons emberek e célra már 20000 dollárt (40,000 ft.) irtak alá.

△ (A kiköltözötték száma), kik 1815-től 1858 végéig, jobb hazát keresendők, előbbi honokat Angliát, elhagyták, 4,797,166-ra megy. Ezeknek fele az észak-amerikai államokban települt meg.

△ (Északi fény.) Az „A. H.“ írja, hogy hétfőn, aug. 29-én reggeli 1 órától majd 3 óráig az égen nagyszerű északi fény volt látható. Tótkomlósról is hasonló tünelemet észleltek. De vajjon igazán északi fény volt-e az?

△ (Egy gazdag orosz), mint mondják, a Londonban levő orosz követ testvére, Sveiczban Wallis kantonban Zermattnál aug. 20-án, midőn a magas jegeseket (Gletscher) mászkálná, megsemmisítvén s egy jégcsirt torkolatba, 60 láb mélységre alázuhant, honnét kötélén utána ereszkedve, nagy fáradsággal lehetett csak fölhozni őt, ki egy szót sem szólt fájdalmairól, mert akkor már rég meg volt halva.

— (A Csabacsudi gyógyforrás Békésmegyében.) A természet gyógyító erejét olly helyekre is elárasztja, hol azt az ember csaknem bihetetlennek tartaná. A természet illy csuda szüleménye a csabacsudi keserű-víz-forrás, melynek ize, könnyű itala és hatása csaknem a karlsbadihoz hasonló. A forrás mintegy két ölnyi mélységből buzog fel vízszintes s nem pedig függőleges irányban. Hogy a forrás vize gyógyerővel bír azt sokan tapasztalták a környéken, kik ha bajuk van, csak a forrás vizéből isznak reggelenként egy pohárral és könnyebbülést éreznek. Sőt az állatokra nézve is igen nagy gyógyerővel bír, mert többszöri ivása után e viznek vidorabbak lesznek, és fényes szőrt kapnak, mi az egészség jeleül tekintendő. Ajánlanám figyelmebe e forrást a szakértő orvos uraknak, annál inkább, mert az tudtommal Magyarország alföldjének egyetlen. — Szakál Pál.

+ (A kocsikereknek gutta-perchávali bevonása) Berlinben mindinkább divatba kezd jöni, mi igen czélszerű mód a kellemetlen kocsirobogás megakadályozására, bár másrészt véleményünk szerint azon árnyoldala van, hogy a hátulról jövő kocsit így kevesebbé lehet észre venni, s annál fogva könnyebben történhetnek összegázolások.

— (Földhírás.) Megjelenendő munkám példányainak mennyiségét egyedül az előfizetők száma határozzván meg, — ezennel felkérem a t. cz. gyűjtő urakat a náluk levő előfizetési ivatek az eddig egybegyűlt előfizetési összeggel együtt, legkésőbb f. hó 15-éig Müller Gyula könyvtáros urhoz beküldeni. Pest, september 1-én 1859. — Oldal József.

Levelezés.

Vidéki levél a bécsi levelezőtől. N.-Abony, sept. 5. (Boldogság otthon. Ross zenekar, jó czimbalmos. Jó zongorász, ross műhistorikus.)

Boldog, ki a város tájától, zajától
Házbérgondok nélkül eldeglhet távol! —
Az illy boldogságnak én is orvendezek,
Saját tehenünknek ehetem vajából
S békésen fogyasztom az én öregemnek
Jó magyar dohányát nagy tájékpipából.

Horatius versének e korszerű s nem kevésbé szellemes körülírását szükségesnek tartom olyankor, midőn csekély érdemű pennámmal vidéki levelezőnek csapok fel azon jó reménységben, hogy — egyetlen és fontos argumentum azt hozván fel, hogy csak rövid ideig akarok fungálni — a tiszteltreméltó czéh a „störert“ nem fogja kilevelezni köréből, s ígérem, hogy mikorra „falusi benyomásaim kifejezésének befejezése kinyomatását elérte“ rég nem leszek már e vidéken, hanem újból taposni fogom egész meggyőződéssel azon köveket, melyeknek egy-egy darabja ezüsthuzasba került.

Milly levegő, milly emberek, milly koszt, milly ágy!

Wer nie das Gollasch mit Aerger ass,
Wer nie die stöherfüllen Nächte
An seinem Bette schläfrig sass,
Der kennt euch nicht, ihr himmlischen Mächte!

Csak úgy kavarognak bennem az érzelmek, melyeknek chaosából az az egy gondolat bontakozik ki tisztán: itthon vagyok! . . . s a fennidézett verere vonatkozólag nekem és Göthének igazat fog adni mindazon egész- és feleségtelen ember, ki évek során át lakik Bécsben. Hanem legyen neki megbocsátva, én jószívű ember vagyok. — Ne nehezteljen rám, hogy ez egyszer annyit beszélék magamról; nem hiúságból, hanem meglegedésből történt, s miután vágyaim belügyének eleget tettem, térjünk át a külügyekre.

Hogy Abonyban hány lakosa van, a földműveléssel, vagy marhatelellyel foglalkozik-e tüzetesebben, sokat olvas, vagy keveset beszél-e, kávét iszik-e többet, mint théát stb., nem tudom; csak annyit engedjen mint bizonyságot állítanom, hogy itt kimondhatlanul jól érzi magát mindenki, hogy itt a régi magyar erkölcsök a legszerencsésebb öszhangban állanak a krinolin szász igényeivel, hogy szép és kedves hölgyekkel, művelt férfakkal, kaszinóval, nyilvános kutakkal, titkos verselőkkel, ismert írókkal, irónokkal, lantosokkal, dalosokkal, s mindenféle sokkal, zeneszerzőkkel, roppant porral s gyalázatos zenébandával bírnak; az utóbbi dologra rácsapott epitheton, azt hiszem, annál igazoltabb, miután keringőviselt, polkabeteg füleimre édesen hat még a leggyengébbül előadott magyar zene is; hogy ez Abonyban így van, annál csodálatosabb, vagy épen azért természetesebb — mert az ismert zeneírók Simonffy, Lovassy földieink — vagyis: azon igazolt példaszókból indulva ki, mely szerint minden varga rongyos cipőben jár, feltűnőnek nem fogja ön találni, hogy ross zenekarral bővelkedünk. — Hanem aztán van . . . de nem, ez új sort érdemel, ha szedő barátom tiltakozik is ellene.

Van czimbalmosunk, kit, minden tétova nélkül, művésznök nyilatkozatok a vidéki levelező (ha általam bitortól is, de) örökölt jogainál fogva s azon édes lelkesültség folytán, melyre nehányunkat ébresztett a minap. — Czimbalom azon hangzer, mely azt a sajátzerű, büvös szívetet kölesönzi a magyar zenének, mely arabeskjeivel körül- és átfutva a dallamot s közeje vegyül azon hangoknak, melyeknél nincsenek szebbek széles e világon; hanem jó czimbalmos olyankor hallgatni, mikor csak ketten „segítik“, mint ők mondják, midőn a gordonka és brács lágy, zöngedelmes moraja szűrődik át az illyenkor önállóan s tisztán kifejlődő arián — hasonlíthatlan, s csak épen magyar ember által élvezhető gyönyör; hallgatni kezünkben a quarterkás pohárral, szemünkben a könyvvel s szívünkben azon fájó, nyugott bánattal, mely sohasem szunyad bennünk, s illy percekben csak határozottabb kifejezést nyer stb. stb. — Látja, hogy mennyire neki feküdtem az ábrándnak, mely nekem, mint tudja, sohasem volt legerősebb oldalam, s hogy ez így történt, roppant és elvitázhatlan érdeme Ötvödi Lacinak, a legkitűnőbb czimbalmosok legszerényebbikének. Czermák, Bihari, Lavota darabjai, s azok a szivétjáró os magyar hangok szerencsés és igazabb interpraetatiót Laciánál aligha nyerhetnének; hálaival és gyönyörrel emlékezem itt róla, nagyobbítsa ő is a magyar zene jeles hirdetőinek sorát, éltesse őt az Isten, s egyebet nem kérünk mint azt, hogy el ne vigyék tőlünk műutazni; majd gondját viseljék mi, csak maradjon meg szépen minálunk — bizony, bizony mondom, hogy ránk fér.

Valamint egyéb vidékein a magyar hazának, úgy itt is nagy indignatiót szült Liszt Ferencnek a magyar zenét illető merész állítása, s nem kevés meglepetéssel olvasám tegnapi tiltakozását (a M. Sajtóban), melyben néhány homályos kapkodás után azt állítja, hogy az ő könyve még meg sem jelent; ejnye! . . . ejnye! már ez csakugyan furesa vagy „különleges“, hogy dr. Tulipánnal ékesen fejezzem ki magamat. Kezemben volt a könyv, Simonffy-magammal olvastam belőle olly dolgokat, melyeknek számadrésze is elég volna azon elkeseredettségre előidézésére, mely minden magyart elfogott. — Vagy csak azt állítja Liszt, hogy „volume“-jének magyar fordítása nem jelent meg? . . . de uram! azért, hogy ön magyarlétére nem beszél magyarul, tudunk mi annyit francziául, hogy megérthessük, a mit zenéről mondanak, sőt ha csuvasz nyelven írta volna könyvét — az illyen dolgokat mindig megérti az ember, s avval, hogy honfitársaira s szülőföldére különben minden szépet jót ráaggat, még nem ütheti el azon differentialis — negatív okoskodásokból, s ingadozó okadatolásokból kibetűzhető állítást: miszerint a magyarnak csakugyan nincs senje! — Kár, hogy az, kire olly büszkék valánk, ki olly szeretreméltó, genialis s nemesérelmű, illy könnyelműen lisszte be fényes nevet; ne is akarjon kimosakodni, mert abból csiriz lesz — a mi nem valami jól áll. Ugyan miért haragszunk mi azokra a nagyfejű sógorokra, kik a kutyafejű tatároktól származtatnak bennünket, csikóhussal jöltartanak s nyelvünket tót vagy turul eredetűnek mondják?

Gróf Fáy, Ujfalussy, Szénffy stb. hallgatni fognak? . . . csak mentől előbb czáföljék meg Lisztet a külföldi lapokban, intra muros még csak haragunni sem tudunk rá, legfőlebb nevetünk fonák, badar, fantasmagorikus, de daczára ennek szépen irt könyve felett. *)

Én pedig ajánlom magamat a szerkesztő urnak s miután vadászni készülök, praetendálom, hogy nekem telhetőleg sok vadat kívánjon.

A viszontlátásig.

K. T.

*) Liszt könyvében — nem tekintve irányát — valóban sok szép és érdekes részletre akadunk, melyekből adandó alkalommal közlendünk is mutatványt. Igazolásul annyit röviden meg kell említenünk, hogy a magyar haza és nemzet iránt a legmelegebb lelkesedés szól a könyvből, de azt sem lehet tagadni, hogy ez egyszer talán csupa tulságos jóakarattól — elvetette a sulykot. Örömmel fogadjuk egyébiránt a lapokban közölt több rendbeli igazoló felszólalást s mind azok igyekezetét, kik Liszt Ferencet megingatott hírnevének visszaszerzésében támogatják — mi leszünk az olsók, kik hangosan valljuk be haragunk alaptalanságát, ha a bizonyítékok ereje lecaillapítja azt. Szerk.

Debreczeni hírek, szeptember 5. E napokban Prielle Kornélia „Sörel Ágnes“, „Szegény ifju története“ és „Chivry Diána“ darabokban lépve fel; élvezetes estéink voltak. Ohajtandó volna, ha azon darabok, melyekben egyik, vagy másik vendég föllép, előre begyakoroltatnának, — különösen a Szegény ifju történetében látszott, hogy színészeink a darabjal jó formán ismeretlenek valának, — de nem is lehet kívánni, hogy ily nagyobb műben rögtöni föllépésük kielégítő legyen. — Most László József van itt, sept. 3-án „Az élet színpalái“ — s tegnap a „Skót nemes“ — ben mulattatott; nem látszik meg rajta az idő, sőt, kik rég nem láták őt, — jobbnak találják mint valaha; — kár még ez örök ifjunak istenhözadót mondani a színpaláknak! — Még „Eszter és Dávid“, ugy szintén a „Ház becsületé“ — ben lépend fel; utána Egzert s Talán Tóth József várjuk. — Hát az *uj színház* ugye hogy áll? kérdezik sokan; — nyugszik. Ott a lerombolt hely a piac kellő közepén, ott várja, hogy építsenek már reá valamit! — Azt a színházi választmányt össze is lehetne már hívni ismét, — tegyük egy lassu lépést a cél felé! — Már rajunk van, egy kis tőkénk sem hiányzik, — a részvétet meg lehetne már kísértetni egyszer, mert még meg sem mérlegeltük magunkat s a vidéket, pedig néhány aláírás ivbe kerül az egész kísérlet.

A napokban *Egyiken* történt az egblás miatt néhány bűnös állt a rögtön-bíróság törvényszéke előtt, — annyi ember, különösen némben érdekelte magát a kimenetelért, s a vétkesek ügye a rendes törvény útjára lön utasítva; természetesen a publikum kíváncsisága nem volt kielégítve. Nem lön alkalma a látványosság élvezésére. Ha rajtam állana, különösen a nők és gyermekek sokaságát eltiltanám az ily tárgyalástól, látnának dolgaik után; legalább megkíméltetnék a törvényszék a gyűlevész-nép valódi ostromától. — (Ne bántuk a nyilvánoságot, hanem hassunk a nőkre és gyermekekre, hogy ne járjanak ilyen helyre. Szerk.) — A kereskedelmi vasárnapi iskola három osztálybeli növendékeinek augusztus 28-án délelőtt s délutáni óráiban tartott meg nyilvános évi vizsgálatát; a mennyire nyilvános vizsgálatból ítélni, siker koronázta a tanítók fáradozásait. — Daczára annak, hogy igen sokan a koldus-perselynek házhozi hordásától ez évre magunkat megváltottuk, nem vagyunk mentek a koldusoknaponkinti beszédjeitől, sőt mostanában apró gyermekek az utcán kísérgetnek szánkótól kéregetéseikkel; nagyon jó volna, a kimondott koldulás megszüntetését tetteleg is életbeléptetni, mert így a megváltás jövő évre aligha sikerülend.

Nagy a mi bajunk az egyház főleányiskolájával; a kitűzött határidőre jelentkeztek közül egyetlenegy volt minősítve, hogy az iskola vezetője lehessen, s ez egy a kiszabott fizetést kevesellette. — Elhatároztatott ugyan már valahára, hogy ez iskola az azon célra vásárolt Halmágyi-féle házba menjen, de a megszabott 840 forintból az iskola-vezető tartoznék segédtanítókat felvenni; szállás- és kosztra azonban növendéket magához nem vehet, mert félt, hogy ezekre kiválólag több gondot fordítana, mint a bejárókra; tegnapi napon az egyház 1000 ujtra emelte a fizetést, de a kosztadást s lakás-raj felvételt most sem engedte meg, sem azt, hogy az iskolai s magán lakására kívántató helyiségeken felül levő szobák bérbé adathassanak. A bérbé adást a nagy többség elvetendőnek találta, de a kosztadásra igen sokan ugy vélekedtek, hogy ha a kívántató felügyelet meglesz, annak, hogy az iskola-vezetőné koszt- és lakásra néhány leánykát fölvenne, nem lenne semmi hátrány azon növendékekre, kik a városból járnak az iskolába, s ugy legalább nem vétetnék el a mód és alkalom azon szüléktől, kik a vidéken lakkak, hogy gyermekeiket biztos kezekre bizhassák. — Ezuttal azonban várunk kell azon fennemlített nőnek nyilatkozatától, mely eldöntendi: vajjon ez évben képesek leendünk-e felállítani az annyira égető szükségé vált ref. leány-főiskolát.

Imre Sándor a helybeli egyházhoz irt nyilatkozatánál fogva a tanárságot, melyre a legközelebbi superint. gyűlés alkalmával elvázatott, elvállalta; — azonban körülményeinél fogva csak a jövő év tavaszán foglalhatja el tanári székét. △

Egyveleg.

+ (Az óriáskigyó bűrereje.) R. természetbúvár a következő érdekes esetet beszéli el: „Caracasban tartózkodásom alatt tö' b bennszülött halász egy

szép és nagy boa-kigyót hozott hozzám, melyet kitömés végett náluk megrendeltem. A kigyót összekötözve csónakon hozták lakásomra, hol erős vasrácson tetejű szekrénybe tettük. Nekem némi végzendőim voltak a szomszédságban, miért néhány pillanatra távoznom kelle. Hazatérve nőmet hiába kerestem szobáimban, sehol sem lelém, míg végre az udvaron pillantám meg s a mint nagyon halványon és majdnem elájulva a falhoz támaszkodott, egészen a kigyó szekrény mellett. Hirtelen mellette termettem, s a házba vivén, hol erősítő szerek által nemsokára öatudatra hoztuk. Midőn szólni tudott, elbeszélte, hogy nagyon kíváncsi volt közelebről látni a szörnyeteget. Lement tehát az udvarba, s néhány perczig benézett a vasrácson keresztül az állathoz. A megkötözött kigyó fölemelte szabadon levő fejét, s folytonos lihegés közt nézett rá szikrázó szemével. Kis idő múlva már félig megmerülve állt a szekrény mellett; nem birt elmozdulni helyéről, s szemeit sem tudta levenni a rettenetes kigyóról; azután lassankint ájulni kezdett, s ha még nem jössz — fejezi be szavait — a következő pillanatban a szekrény mellé rogytam volna, annyira lebüvölt a szörny tekintete.“ — Azt mondják, hogy az óriáskigyónak nem annyira tekintetében, mint bódító leheletében van ama báverő, melylyel szarvasokat, özeket s más állatokat annyira elkábit, hogy azok minden menekülési és védelmi kísérlet nélkül magukat zsákmányul engedik.

△ (A lelkiismeretes uszolás.) Burgund egyik gazdag városában 1817-ben egy paraszt fiu beállt valaki helyett 1000 frankért katonának. Midőn kiszolgáltá éveit, 1000 frankjával elkezdett uszoráskodni s bár egy izben e miatt a törvény 50,000 frank kárpótlásra ítélte, mégis 2 millio franknál többet hagyott hátra. Örököse nem levén, végrendelete egykori adósait sorolja elő, s mindegyiknek visszaadja azon összeget, melyet tőle eluzsoráskodott.

◎ (A svédnök hálójukat) I. Oszkár svéd király iránt, ki a nőknek a férfakkal egyenlősítésére igen sokat tett, az által akarják nyilvánítani, hogy neki valami emléket állitnak, de hogy mit, még nincs elhatározva. Egyelőre bizottmányt neveztek, mely pénzt gyűjt e célra. Az aláírók tetemesen szaporodnak s találhatni azok közt kivétel nélkül, minden rendből és rangból valókat.

△ (A haiti néger császár, Faustin) Neronál is szörnyebb kegyetlenkedéseket követett el. Egyszer 1500 embert zaratott egy erősségbe, hogy ott éhhalállal muljanakki, s ki is éhezettette őket ott teljesen. — A császári katonaság Haitiban igen különös látványt nyujt; meleg levén az éghajlat, nadrágot nem ismer, hanem csak egy francia katonaköpeny, ujjak nélkül, képezi az egész egyenruhát. Puskájuk tűzköves, kardjuknak nincs hüvelye. A tiszték havonként 4 frank fizetést huznak, semmiben sem különböznek a közvitétől s közönségesen még mellékkeresetet is űznek. Egy várparancsnok szabóságot folytat, egy ezredes pedig pinczér egy vendéglőben.

△ (A világ legnagyobb gombócát) Devonshireben a vasutmegnyitási ünnepély alkalmával tették az asztalra, mely 21 mázsát nyomott. Készült pedig 573 font lisztből, 191 font kenyérből, 382 font öregszőlőből, 191 font aprószőlőből, 382 font zsirból, 95 font cukorból 320 darab citromból, 144 muskat-dióból és 360 font tejből. Kérdés: milyen gyomor kell ily gombóc eltemetéséhez?

+ (Hogy lehet gyorsan és biztosan megszorványodni?) Párisban Duhesne Dupore véletlenül azon fölfedezést tette, hogy a *fucus vesicularius* kitűnő szer a hizás ellen, az erős egyének minden testi kellemetlenség nélkül soványodnak el tőle, s gyakran sebesen. A feltaláló e tárgyról emlékiratot bocsátott közre, melyben kísérleteiről kimerítőleg szól.

+ (Az elővigyázat sem mindig jó.) Egy paraszt Bécsből St.-Pöltenbe utazott a vaspályán. Levén nála több darab 10 ftos banknóta, ezeket elővigyázatból fővege bélese alá rejtette. Egyszer fejét ki találja dugni a vagon ablakán, s egy történetesen arra vonuló szélroham elég impertinens volt fővegét lekapni fejeéről, s ezzel együtt a jól őrzött banknoták is odalettek. A kárvallott valószínűleg nem bánta volna, ha a szél őt is kikapta volna az ablakon.

○ (A papirpénz értéke Haitiban) annyira alásülyedt, hogy egy pár csizmaért 2500 papir dollárt kérnek és adnak. Boldog haiti-i csizmadiaik!

Színházi napló.

Péntek, sept. 2. „Deborah.“ Népdráma 4 szakaszban 9 képpel. Irta *Mosenthal*, ford. *Somlki*, Azt hittük, hogy ez unalmaságot többé 12 lőerővel sem lehetne előhuzni azon poros szögletből, hova temetve láttuk, s ime kísértetként megjelenik ujra, kísértendő a közönség türelmét. Hanem el is szegyenlhetette magát „Deborah“ asszony, midőn megpillantotta azt a feltűzést nézőt, kik tiszteletére nem annyira jószántukból, mint inkább ex offo jelentek meg a színházban.

Szombat, sept. 3. *Szerdahelyi* Kálmán jutalomjátékaul, először: „Apát keres.“ Vigjáték 2 felv. Irták *Scribe* és *Vanderbuch*; ford. *Csepregi* Lajos. Ezuttal *Hegedűsné* egy cainos népdalt énekel *Füreditől*, igen szépen, ismétlenie is kellett. Ezt követte: „A kardalok.“ bohózáti jelenet; Levassor számára irta *Dupres*, ford. *Csepregi* L. Végül: „A szamártéj.“ Vigjáték egy felv. Irták *Gabriel* és *Duponty*, magyarosította *Csepregi* L. — A színház a bérlétszünet mellett is olly tele volt, hogy nemsokára a jutalmazott, de maguk a nézők is gyönyörködhetek benne. Az új vigjátékok olyanok, hogy csupán a szereplők ügyessége teheti élvezetessé, a mi derék színészeinknek csakugyan sikerült is. Különösen *Szerdahelyi* az ő kifogyhatlan jókedvével folytonos derűltésgben tartotta a közönséget. Legkitűnőbb sikerült neki a „Kardalok;“ hanem a rögtönzéseket tőle sem vesszük jónéven, mert azok több-

nyire vagy sületlenek, vagy sértők. A „Szamártéjben“ igen jelesen alakoskodott, szóval, teljesen megfelelt az iránta táplált várakozásoknak, csak valamiképp egy kis hangra, énekképességre tehetne szert! — Az „Apát keres“ kissé frivol tartalmu, de francia ügyességgel irt vigjáték. Azonban a „Szamártéj“ — különösen szükségtelenül magyarosított alakjában — nem nekünk való. Nálunk azt nem isszák.

Vasárnap, sept. 4. „Szökött katona.“ Eredeti színmű *Szigliget*től. A veterán bajnok még mindig él s még mindig Milanóban ül a siralomházban s még mindig Milanóból szokik meg — ámbár azóta megváltoztak az idők. A Szökött katona most már historiai becsre vergődik.

Hétfő, sept. 5. *Pocchini* kisasszony, a londoni, milánói és nápolyi színházak első táncosnőjének első fölépteül: „*Esmeralda*.“ Ballet 5 felv. — *Pocchini* k. a. tele színházban táncolt, még pedig jól megtermett alakja daczára, meglepő könnyűséggel. Fő ereje azonban, ugy látszik, bátor és állandó mosolyában rejlik. Meg voltunk elégedve mindnyájan.

Kedd, sept. 6. „*Észak csillaga*.“ Opera 3 felv. *Meyerbeertől*. Mikor *Meyerbeer* e zenét írta, ternót csinált nemsokára önmagának, de a mi színházunknak is, mert mindenkor nagy közönsége van. *Hollós* L-né bájos éneke, *Köszegi* erőteljes iparkodása s *Benza* sikerült bohóskodása; a hatalmas kardalok, a trombiták, sipok és dalok pokoli lárámája, a balletszemélyzet összevágó fegyvertáncza stb. mindig becsalják a közönséget.

Szerda, sept. 7. Szathmáryné jutalomjátékul, s Szathmáry Janka k. a. első föllépteül: „Fenn az ernyő nincsen kas.“ Eredeti vigjáték 3 felv. Sziligetitől — Szathmárynének leánya, Janka k. a., mint lapjaink irták, nem régiben B. Gyarmaton tett első színi kísérletet. A nemzeti színház közönsége buzditó szíveséggel fogadta a szép reményekkel biztató leánykát.
Csütörtök, sept. 8. A szent ünnep miatt a színház zárva volt.

Szerkesztői mondanivaló.

4664. M.-Sziget. H. B. A posta-ut legbiztosabban s legegyszerűbben viszi a küldeményt Bukarestbe.

4665. K.-Csalomja. Köszönjük a példányt; a másik kettőt elszállítottuk. A „Háboru-könyv“ mióta nincs háboru, kissé bajos vállalat lett, de azért szorgalmasan készül, s még e hóban — úgy hisszük, elég érdekes tartalommal — az igért 5 füzet teljesen készen lesz.

4666. Debreczen. A. Hogy hátul a tartalomjegyzék s az első lap között néha különbség van, azt nem nekünk köszönhetik önök. Csak azt tanúsítja ez, hogy nem mindig leég a tehetség és jóakarát — és hogy a melléklettel félivel, jó remény fejében előbb adja sajtó alá nyomdászunk, mint a főlapot. A közbeeső statiókra ő nem gondol, pedig...
4667. Eger. T. S. Most már olvasni szeretnők a cikket. Egyébiránt a dolog nem sietős. Más illy tárgy közléseink várják a felviradást.

4668. Abony. K. T. Örömmel vettük az engesztelő áldozatot. Szóval bővebben, szebben és erősebben.
4669. Ott vagyok én... Biztosítjuk, hogy ott lesz, t. i. költeményeink rovatában. Mikor? arról nem szólhatunk. — A kérdéses két népdal bővebb jellemzését kérjük: e perczen nem emlékezünk rájuk. Bocsanat; maholnap káptalaná kell kineveztetnünk magunkat.

4670. XX. Reméljük, hogy 8—10 nap múlva teljesíthetni fogjuk a kívánságot. Közbejött akadályok gátolnak.
4671. Felcsuth. L. L. Magán levelet irtunk.

4672. Abacsónyi. II. András királynak lapunkban említett oklevelében előforduló „comes judaeus“ czim nem eléggé szabatosan van fordítva „zsidó grófnak“ — miután az a szónak akkori értelme szerint „zsidó bírót“ jelent, mint irták hajdan a „comes curiae regiae, comites comitatum“ stb. Azonban van rá eset, hogy a „comes“ a közhasználat még később is „gróf“-ra fordította. Így például a „comes Scepusiensis“ a legutóbbi időkig mindig „szepesi grófnak“ nevezték, ámbár nem volt egyéb, mint valóban a szepesi városok törvényszékének feje, bírója.

4673. A tavaszhoz (hymnus). Elkésett; kérjük jövő évre, ha élünk; de új, javított kiadásban. A „legközelebbi számba“ — mint ön kívánja — teljes lehetetlen.

4674. Solferino. Ne bántunk e tárgyat versekkel; ott vontosövü argumentumokkal beszéltek. Maradjunk legalább is 2500 lépésnyi távolságban.

4675. Brassó. Cs. G. Elkésett.
4676. Szabadzsallás. R. M. Magánaton.

4677. Kis-Várda. Nem lehetett ama tényeket egész valóságukban közzétenni, mert, ha igazak is — a min nem kételkedtünk — az egyik nem volt elég közérdekű, a másik illemsértő. Ön hitelességét nem vontuk kétségbe.

4678. N.-Várda. H. K. Semmit sem ohajtanánk úgy, mint a személyes találkozás. Nem lehetne erre kiltásunk? Egyszeriben tisztában állana a helyzet, s önök is, mi is tájékozhatnók magunkat. Higgyék el, hogy az önökéhez hasonló igényeket teljes szívünkkel méltánylunk, — de győzhettek-e mind? S marad-e egyéb hátra az ígértnél?

4679. Somlai bor tulajdona. Igyuk meg, de ne rontsuk illy ócska kadenciákkal hitelet.

4680. A.-Megyes. Legközelebb teljes felvilágosítást hozandnak a lapok, vagy külön körlevél az illetőtől az illetőkhöz. Megkerül minden, úgy a hogy lehet; s panaszra nem lesz ok.

4681. Debreczen. B. A. A halasztás nem állott hatalmunkban; de ha a mű az ígért határidőre kezünkben lesz, még talán utólagosan segíthetünk a dolgon. Örömet nyitjuk meg az alkalmat.

4682. Fontos fölfedezés versben. Első része így szól:
Édes bátyám, kend már jártas-keltes ember,
A tapasztalása egy Fekete-tenger,
En még gyerek vónék, tapasztalás nélkül,
Kérdésem hát, kérem, ne rója fel vétkül.
Nem kíváncsiságból kérdem én most kendet,
Férfibecsületem illyet meg nem enged.
Fejtse meg hát, ha van annyi esze kendnek:
Az asszonyállatok szoknyát mért viselnek?

Az elmés kérdésre az elmés feleletet szívesen elengedjük. Mire nézi ön a papirost, az időt s a postabélyeget?
4683. Bucshangok. Ime egy vizshang belőle:
„Szivemre gyilkos bánat ül,
Szemembe gyászos könnyü gyül,
Mért hagysz el, oh leány:
Bírsz-e megtörni egy szívet,
Melly egykor volt olly hű hived? (ha-be-hi-ho-hu-hüved!)
Vagy ez feledve tán?
Oh jaj, oh jaj, százszor nekem,
Ezt már el nem viselhetem!“

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-		Izraelit. naptár	Hold-	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
September		Aug. (6)	6. p.	6. p.	Elul R.	6. p.	6. p.
11 Vasár.	B 13 BA. n.	B 12 M.	30 D 13 S.	5 32	6 12	12 Rebeka	5 54 4 25
12 Hétfő	Guido. Silv.	Tóbiás	31 Bold. Assz.	5 34	6 19	13	6 9 5 31
13 Kedd	Móricz püsp.	Am. Mór	1 Septemb	5 36	6 17	14	6 24 6 38
14 Szerda	† Felmagaszt	Matern.	2 Mamant.	5 38	6 14	15 Rozel	6 40 7 45
15 Csütört.	Hildegard sz.	Nikod.	3 Anthim p.	5 40	6 13	16 Jelu.	7 0 8 57
16 Péntek	Ludmilla sz.	Euphem	4 Babil. Móz.	5 40	6 10	17 Görög	7 24 10 9
17 Szomb.	Lambert p.	Lambert	5 Zachariás	5 41	6 8	18 S. Róz	7 56 11 23

Holdnegyed: ☾ Holdtölte 12-én 8 óra 47 perczkor délelött.

PÁLYÁZATI ÉRTESÍTÉS.

A Vasárnapi Ujság mult évi folyamában (38., 40. és 42. szám) „a kézi mesterségekben előforduló műszavak összegyűjtésére“ kitűzött jutalomkérdésekre augusztus 31-dikeig, mint határnapig, az alább jegyzett pályaművek érkeztek be.

I. Az asztalos mesterségre. (Jutalma: Asztalosfi urtól 5, a debreczeni t. cz. asztalos-czéhtől 2, összesen 7 darab arany). — Beérkezett három pályamű:

1. Az asztalos műszótár érdekében.

Jelige: Tehát mi iparosok is fogunk már magyarul beszélhetni!

2. Az asztalos műszavai.

Jelige: Ki szüntelen előbbre nem törekszik, az hátramarad.

3. Az asztalos mesterség műszavainak szótára.

Jelige: Összműködés eszköze a haladásnak.

4. Az asztalos mesterségben találtató műszavak összeírása.

Jelige: A magyar asztalos.

A pályaművek az e czélra általunk fölkért Bugát Pál akadémiai tagnak, s nyelvtudósunknak adattak át, ki azokat az előre bírákúl kijelölt Ács Lajos, Merényi Henrik és Molnár József pesti asztalos mesterekkel közlendő.

II. A szabó mesterségre. (Jutalma: Szabófi ur által 5 db. arany). — Beérkezett két pályamű:

1. A szabósághoz tartozó műszerek nevei.

Jelige: Áltó.

2. A szabósághoz tartozó eszközök leírása s rajzai.

Jelige: Haladjunk!

A pályaművek szintén t. Bugát Pál urnak adattak át, ki azokat a bírákúl előlegesen kijelölt Jámbor Endre, Szabó Ferencz és Tóth Gáspár pesti szabómesterekkel közlendő. — Pest, sept. 1-én 1859.

A Vasárnapi Ujság szerkesztősége.

Együtt emlékeztetbe hozzuk, hogy a szijgyártó-mesterségi műszavak összegyűjtésére kitűzött pályaművek beküldési határideje f. é. november 15-e. Jutalma szintén 5 darab arany.

TARTALOM.

Pray György (arczkép). Apavári. — Az én költészetem. Somogyi Ignác. — Fehérhegyesi utiképek (folyt. két képpel). — Az utolsó budai basa (folyt.) Jókai M. — Az észak-gönczi jég (képpel). — Visszapillantások az olasz hadjáratra. III. Átvonulás a Brenner-hegyen (képpel). — Tárház: Lehet vásár koldusok nélkül. Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyletek. Közlekedés. Mi ujság? Levelezés: Vidéki levél a bécsi levelezőtől. Debreczeni hírek. Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár. Pályázati értesítés.

A Politikai Ujdonságok 36. számának főtartalma: Viktor Emánuel király a toskánai küldöttséget elfogadta. — A zürichi konferenciát aligha európai kongresszus nem követi — Heti krónika. — Tárca. Rabszolga-kereskedés Amerikában. Vidéki közlemények: Szalonta, Munkács, Békés stb. Rendes rovatok.

Figyelmeztetés

VASÁRNAPI UJSÁG

POLITIKAI UJDONSÁGOK

mind azon t. cz. olvasóihoz, kik a jelen félévben előfizetéseiket megújítani elkéstek.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok 1859. évi másodfélévi folyamából teljes számú példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési feltételek, postán küldve vagy Budapesten házhoz hordva:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt 6 hónapra 5 ft. — kr. ujp.
A Vasárnapi Ujság külön 6 hónapra 2 „ 50 „ „
A Politikai Ujdonságok külön 6 hónapra 3 „ — „ „
A Politikai Ujdonságok 6 hónapra 2 „ 50 „ „

A Vasárnapi Ujság és Magyar Sajtó együtt 6 hónapra 10 ujt.

„ „ „ „ „ „ 3 hónapra 5 „

Tiz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány. A pénzek bérmentes küldése kériatik.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadóhivatala
Pesten, egyetem-utca 4-ik szám.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert (lak. uri-utca 12. sz.)